

OBSERVATORI I EKONOMIVE TË PALIGJSHME NË EVROPËN JUGLINDORE

BULETINI I RREZIQEVE

PËRMBLEDHJE E PIKAVE KRYESORE

1. Hija e malit: krimi i organizuar përreth rezortit dimëror të Jahorinës.

Rezorti i skive në Jahorinë, afër Sarajevës, ishte plot lëvizje gjatë dimrit 2020-2021 pavarësisht pandemisë së COVID-19. Mali është i famshëm si vendi i zhvillimit të Lojërave Olimpikë Dimërore 1984. Në vitet 1990, pas luftës në Bosnjë e Hercegovinë, rajoni i Jahorinës vuante nga moszhvillimi dhe ishte i njohur si një strehë e kriminelëve. Sot, është një vend ku kriminelët e profilët të lartë kalojnë kohën dhe ku zyrtarët e korruptuar duan të investojnë ose të pastrojnë paratë e tyre. Ky artikull trajton arsyet pse Jahorina është bërë një zonë ndryshe e kimit të organizuar dhe korrupsionit.

2. Kokaina pushton bregdetin e Adriatikut.

Një numër operacionesh të mëdha të anti-drogës në Kroaci dhe Shqipëri gjatë muajve të fundit tregojnë se ka një vërshim të kokainës që vjen përmes porteve të Adriatikut. Shumica e drogës fshihet në kontejnerë që transportojnë banane nga Amerika Latine në Evropë. Ndërsa konsumi i kokainës në Ballkanin Perëndimor është relativisht i ulët, këto sekuestime - si dhe tendencat e të kaluarës - tregojnë se portet në Shqipëri, Kroaci dhe Mal të Zi janë pika të rëndësishme hyrëse për kanalizimin e kokainës drejt Evropës. Sekuestrimet e mëdha mund të tregojnë zbatim më efektiv të ligjit, por ato gjithashtu mund të jenë një shenjë se po rrezohet e ashtuquajtura "ekonomi mbrojtëse" që mundëson trafikimin e drogës. Ky artikull trajton një shtim të papritur të sekuestimeve të kohëve të fundit dhe shqyrton se çfarë mund të fshihet pas tyre.

3. Rreziqet dixhitale: shenja paralajmëruese nga Maqedonia e Veriut.

Ndërsa më shumë njerëz hyjnë në internet për të komunikuar, për të bërë blerje dhe për të kërkuar informacion, ata bëhen gjithashtu shënjestra të sjelljeve grabitqare dhe kriminale. Kjo tendencë është përshpejtuar gjatë krizës së COVID-19, ku të rinjtë janë veçanërisht të prekshëm. Në fund të janarit 2021, policia në Maqedoninë e Veriut shkatërroi një grup prej më shumë se 7000 personash që përdornin aplikacionin e mesazheve Telegram për të ndarë fotografi dhe video seksuale të grave dhe vajzave. Kjo është hera e dytë në dy vjet që grupi shkatërrohet. Raste të ngjashme u raportuan gjithashtu në Serbi në mars, ku disa shkelës të ligjit u arrestuan për ndarjen e materialeve të abuzimit të fëmijëve. Siç diskutohet në këtë artikull, raste të tilla tregojnë rreziqet në rritje të krimeve të mundësuar nga teknologjia, duke përfshirë ngacmimet në internet, shfrytëzimin seksual dhe seksualizimin në Ballkanin Perëndimor, dhe sfidat me të cilat përballet zbatimi i ligjit.

4. Grupet kriminale të Ballkanit Perëndimor në Greqi.

Në vitet e fundit, Greqia është bërë skena e një game të gjerë aktivitetesh të paligjshme të kryera nga grupe kriminale nga Ballkani Perëndimor. Portet dhe afërsia e saj me Ballkanin Perëndimor e bëjnë atë një pikë tërheqëse hyrëse për kontrabandën e kokainës, ndërsa është gjithashtu një vend tregu dhe tranziti për kanabisin e kontrabanduar nga Shqipëria. Që nga viti 2015, ajo ka qenë gjithashtu një portë kyçe për kontrabandën e emigrantëve, veçanërisht në Maqedoninë e Veriut dhe në Shqipëri. Ky artikull tregon se Greqia është një shembull i mëtejshëm se si tentakulat ndërkombëtare të kimit përhapen nga Ballkani Perëndimor në të gjithë botën.

5. Zhvarrosja e armëve nga e kaluara e Shqipërisë.

Në prill 2021, policia në Shqipëri bëri dy sekuestime të mëdha armësh në kryeqytetin Tiranë. Shumica e armëve datojnë që kur arsenalet e armëve u plaçkitën gjatë trazirave civile në vend në vitin 1997. Besohet se shumica dërrmuese e vrasjeve të lidhura me krimin e organizuar që kanë ndodhur në Shqipëri që nga viti 1997 janë kryer duke përdorur armë të vjedhura nga arsenalet e vjetra. Ky artikull shikon trashëgiminë e këtij problemi dhe atë që po bën qeveria shqiptare në lidhje me të.

6. Community Building Mitrovica: Një derë e hapur për të rinjtë.

Më shumë se 20 vjet pas luftës në Kosovë, Mitrovica vazhdon të jetë një qytet i ndarë me një komunitet me shqiptarë të Kosovës të vendosur në pjesën jugore dhe një komunitet me serbë të Kosovës në pjesën veriore të qytetit, të ndarë nga lumi Ibër. Tensionet midis komuniteteve mbeten dhe sundimi i ligjit është i dobët. Si rezultat, rajoni vazhdon të ketë një reputacion si strehë për krimin e organizuar. Community Building Mitrovica është një organizatë e shoqërisë civile që punon me të rinjtë në qytet për të rritur rezistencën e tyre ndaj krimit të organizuar. Në serinë tonë të rregullt të profilizimit të punës së organizatave të tilla, ne flasim me dy drejtues të nismës.

RRETH KËTIJ NUMRI

Mirë se vini në numrin e shtatë të “Buletinit të Rreziqeve” të prodhuar nga Observatori i Ekonomive të Paligjshme në Evropën Juglindore i Iniciativës Globale kundër Krimit të Organizuar Ndërkombëtar (GI-TOC).

Zona e nxehtë që ne do të profilizojmë në këtë numër nuk ka shumë nga karakteristikat e vendeve të zakonshme që ne trajtojmë, konkretisht vulnerabilitetin social-ekonomik, një vendndodhje strategjike përgjatë itinerareve të trafikimit ose qeverisje të dobët.

Përkundrazi, Jahorina dhe rezorti i tij i famshëm i skive është një destinacion popullor afër Sarajevës, duke e bërë atë një magnet për kriminelët me pushime si dhe për zyrtarët e korruptuar që kërkojnë fitime.

Në tremujorin e parë të vitit 2021 ka pasur një numër të madh kontrollesh të drogës në portet e Adriatikut. Ne do të shqyrtojmë itinerarin e kokainës nga Amerika Latine për në Evropën Perëndimore përmes Ballkanit Perëndimor dhe do të analizojmë se çfarë mund të tregojë rritja e sekuestimeve.

Për shkak të rritjes së dixhitalizimit, si dhe pandemisë COVID-19, më shumë njerëz po shpenzojnë kohë dhe para në internet. Kjo është diçka praktike, por është gjithashtu edhe potencialisht e rrezikshme: të dhënat mund të vidhen ose shfrytëzohen; platformat e lojërave dhe rrjetet sociale po abuzohen për të targetuar fëmijët për ngacim dhe shfrytëzim seksual; dhe të rinjtë janë të prekshëm nga përmbajtja e dëmshme dhe e dhunshme, bullizmi në internet dhe radikalizimi. Ne do të analizojmë shenjat paralajmëuese në Maqedoninë e Veriut, si dhe çfarë po bëhet për të trajtuar këtë kërcënim. Në maj 2021, GI-TOC do të botojë një raport gjithëpërfshirës mbi shfrytëzimin seksual për qëllime përfitimi të fëmijëve në Ballkanin Perëndimor.

Duke u mbështetur në botimin kryesor të GI-TOC “Tentakulat ndërkombëtare: Zonat e nxehta globale të krimit të organizuar të Ballkanit Perëndimor”, herë pas here ne shqyrtojmë vendet e tjera që nuk ishin të mbuluara nga ai raport. Në këtë numër, ne shikojmë aktivitetet e grupeve kriminale nga Ballkani Perëndimor në Greqi, veçanërisht trafikimin e drogës dhe kontrabandën e emigrantëve.

Më 1 prill 2021, policia shqiptare kreu dy operacione që rezultuan në sekuestrimin e një arsenali të madh armësh ushtarake dhe municionesh, duke përfshirë pushkë snajper, armë anti-tank, pushkë automatike kallashnikov, pistoleta me silenciator, skanues të radiove të policisë dhe ushtrisë, municione dhe eksplozivë. Sipas policisë, ky arsenal ishte për shitje dhe ishte burimi i disa armëve që ishin përdorur për vrasje me pagesë në vitet e fundit. Ne do të shikojmë trashëgiminë e më shumë se gjysmë milion armëve që u plaçkitën nga arsenalet gjatë trazirave civile në vitin 1997 dhe çfarë hapash po ndërmerr qeveria shqiptare për të trajtuar këtë rrezik.

Si pjesë e serisë sonë të rregullt në profilizimin e punës së organizatave të shoqërisë civile që forcojnë rezistencën ndaj krimit të organizuar në Ballkanin Perëndimor, ne do të flasim me dy drejtues të OJQ-së Community Building Mitrovica për punën e tyre në komunitetin e ndarë të Mitrovicës në veri të Kosovës.

Si gjithmonë, ne mirëpresim kontributet e mundshme në “Buletinin e rreziqeve”. Nëse keni një propozim për një histori ose dëshironi të jepni komente, ju lutemi kontaktoni në adresën Kristina.Amerhauser@globalinitiative.net.

FIGURA 1 Rajoni i Jahorinës në Bosnjë e Hercegovinë.

1. Hija e malit: krimi i organizuar përreth rezortit dimëror të Jahorinës.

Jahorina, 28 kilometra nga Sarajeva, njihet si mali ku u zhvilluan Lojërat Olimpikë Dimërore të vitit 1984. Ajo është një rezort i njohur skish; turistët madje u dyndën në shpatet e saj gjatë pandemisë së COVID-19 në dimrin 2020-2021. Por zona përreth Jahorinës gjithashtu duket se tërheq kriminelë, së fundmi më 12 shkurt 2021 kur tre anëtarë të klanit Shkaljari u arrestuan në qytet me dyshimin për planifikimin e vrasjes së kokës së klanit rival Kavaç. Çfarë e bën rajonin magnet për krimin e organizuar dhe korrupsionin?

Në pamje të parë, nuk duket se Jahorina duhet të jetë vulnerabël ndaj krimit të organizuar. Rezorti modern ka një reputacion të mirë, ambiente të mirëmbajtura dhe krenohet me historinë si qendër olimpikë. Por vetë fakti që rezorti konsiderohet si një thesar i rralë në një rajon të privuar ekonomikisht duket se e ka bërë atë tërheqës për zyrtarët e korruptuar përveç turistëve.

Gazetarët investigativë kanë raportuar për parregullsi në proceset e prokurimit, privatizimit, ndërtimit dhe rinovimit në projekte fitimprurëse të infrastrukturës në rajon.¹ Një pjesë e madhe fondesh publike - të paktën 55 milionë € në pesë vitet e fundit - kanë vërshuar gjithashtu në zonë, jo gjithmonë në mënyrë transparente.²

Është raportuar se zyrtarë lokalë nga komunat që ndodhen pranë, Pale dhe Sarajeva e Re Lindore, si dhe zyrtarë nga qeveria e Republikës Srpska, kanë marrë pjesë në blerjen e tokave dhe objekteve, ndërtimin e infrastrukturës (siç janë teleferikët e skive) dhe prokurimin e pajisjeve për hotele.³ Rajoni është gjithashtu një magnet për investime të huaja; disa nga projektet kryesore të ndërtimit pretendohet se janë tërheqëse për pastrimin e parave.⁴ Ndoshta nuk është për t'u habitur që komunat Pale dhe Sarajeva e Re Lindore janë grindur se kush do t'i kontrollojë të ardhurat tatimore fitimprurëse nga Mali i Jahorinës.⁵

Investimet dhe përmirësimet në zonën e Jahorinës janë të mirëpritura sepse rajoni u shkatërrua nga lufta e viteve 1990, si për shembull gjatë rrethimit të Sarajevës. Në mjedisin pas konfliktit, zona përreth Jahorinës, duke përfshirë komunat Pale, Sarajeva e Re Lindore dhe Sokolac vuanin nga zhvillimi i ulët social-ekonomik, infrastruktura e dobët dhe qeverisja e dobët. Kjo, e kombinuar me një terren relativisht të vështirë, e bëri rajonin vulnerabel ndaj krimit të organizuar, si atij të brendshëm ashtu dhe si vend për kriminelët (duke përfshirë kriminelët e luftës) për t'u fshehur ose për të planifikuar operacionet e tyre në rajon.

Kjo duket se ka pasur disa efekte të këqija anësore. Midis vitit 1998 dhe 2008, kishte 14 vrasje në rajonin e Jahorinës, shumica e të cilave dyshohej se ishin rezultat i mosmarrëveshjeve midis kriminelëve, por vetëm pak prej të cilave janë zgjidhur. Jo vetëm që një numër zyrtarësh të lartë të zbatimit të ligjit u vranë në rajon gjatë asaj dekade, por kishte edhe disa sulme të stilit profesional ndaj civilëve.⁶

Arrestimet e fundit tregojnë se rajoni i Jahorinës mbetet një magnet për kriminelët. Në korrik të vitit 2020, një burrë me emrin Nikola Ivanoviq nga Mali i Zi u arrestua në Pale me dyshimin se kishte kryer një vrasje në Herceg Novi.⁷ Në gusht 2020, policia në Sarajevën Lindore arrestoi një burrë që besohej se ishte anëtar i klanit Shkaljari, së bashku me pesë shtetas të tjerë nga Serbia, Mali i Zi dhe Bosnjë e Hercegovina.⁸ Në mars 2021 u arrestua në Jahorina Slobodan Milutinović (i njohur si "Sllobo Snajperisti") nga Novi Sadi i Serbisë.⁹ Dhe, siç përmendëm,

më 12 shkurt 2021 tre anëtarë të klanit Shkaljari u arrestuan për planifikimin e vrasjes së një figure kryesore të klanit rival Kavaç, Radoje Zvicer (i cili i kishte mbijetuar një atentati në Kiev në maj të vitit 2020). Zvicer mendohej se ishte me pushime me familjen e tij në rezortin e skive.

Ka tregues të tjerë të aktivitetit kriminal në rajon. Në disa raste, policia ka sekuestruar armë dhe drogë gjatë bastisjeve në Pale dhe Sarajevën Lindore.¹⁰ Dhe në vitin 2018, një burrë u arrestua për bashkëpunim në vjedhjen e armëve nga kazermet e Forcave të Armatosura të Bosnjë e Hercegovinës në Pale. Sipas aktakuzës, burri, i cili punonte në kazermë, mori 27 dylibi për pushkë dhe dy silenciatorë dhe ua shiti ato anëtarëve të grupeve kriminale afër Sokolac.¹¹

Që nga viti 2004, në zonë janë zhvilluar disa grupe të organizuara kriminale, veçanërisht përreth Sarajevës Lindore. Ato kanë qenë të përfshira në vjedhje makinash, trafik droge dhe shantazhe. Me rritjen e pasurisë, fuqisë dhe reputacionit të tyre, ata arritën të pastrojnë paratë e tyre në ekonominë lokale dhe të përdorin fuqinë e tyre për të ndikuar te politikanët vendas, pjesëtarët e forcës së policisë dhe mediat. Një numër operacionesh të mirë-koordinuara të zbatimit të ligjit, me emrin e koduar Jahorina, Kargo dhe Lutka, rezultuan në shkatërrimin e disa grupeve të organizuara kriminale në vitin 2013.¹²

Ekosistemi i krimit dhe korrupsionit përreth Jahorinës tregon trashëgiminë e historisë së fundit të Bosnjë e Hercegovinës si dhe tundimin e korrupsionit. Por gjithashtu ilustron evolucionin e krimit në vend; nga rajonet me paqëndrueshmërinë pas konfliktit në një ekosistem të korrupsionit të organizuar ku aktorët politikë, të biznesit dhe krimit takohen me njëri-tjetrin. Ndryshe nga vitet 1990, rajoni i Jahorinës tani duket se është një vend ku kriminelëve të profilit të lartë u pëlqen më shumë të rrinë sesa të fshihen - dhe ku zyrtarët e korrumpuar duan të investojnë, në vend që ta lënë pas dore. Shpresojmë që në të ardhmen ky rajon të mund të tërheqë një klientelë më pak famëkeqe dhe të rimarrë vëmendjen pozitive dhe reputacionin që gëzonte rajoni i Jahorinës në vitin 1984 gjatë Lojërave Olimpikë Dimërore.

2. Kokaina pushton bregdetin e Adriatikut.

Operacionet e mëdha të anti-drogës në Kroaci dhe Shqipëri gjatë muajve të fundit tregojnë se ka një vërshim të kokainës që vjen përmes porteve të dhuratave të Adriatikut. Shumica e drogës fshihet në kontejnerë që transportojnë banane nga Amerika Latine në Evropë. Ndërsa konsumi i kokainës në Ballkanin Perëndimor është relativisht i ulët, këto sekuestime, bashkë me tendencat e të kaluarës, tregojnë se portet në Shqipëri, Kroaci dhe Mal të Zi janë pika të rëndësishme hyrëse për kanalizimin e kokainës drejt Evropës.¹³

Kjo ilustron se si grupet e organizuara kriminale nga Ballkani Perëndimor, gjatë dekadës së kaluar, janë përfshirë në mënyrë aktive jo vetëm në shpërndarjen e kokainës në Ballkanin Perëndimor dhe në BE, por gjithashtu edhe në organizimin e dërgesave të mëdha të kokainës direkt nga Amerika Latine.¹⁴ Disa nga këto dërgesa drejtohen për në portet në Evropën Perëndimore, Detin e Zi ose Greqi, por të tjerat vijnë në Ballkanin Perëndimor me anije me kontejnerë.

Në fund të marsit 2021, u zbulua më shumë se gjysmë ton kokainë me vlerë rreth 50 milionë € në portin të Ploce në Kroacinë Jugore të fshehura në një kontejner me banane. Ky ishte sekuestrimi më i fundit dhe më i madh mes disa dërgesave të kokainës që kanë ardhur përmes portit të Ploces.

Në qershor të vitit 2020, në Bacina afër Ploçës, u sekuestruan 25 kilogramë kokainë me pastërti të lartë nga një automjet pasagjerësh; u arrestua shoferi i makinës, një shtetas italian.¹⁵ Më pas, u bënë një numër arrestimesh në Kroaci dhe Itali. Sipas policisë, ky grup kontrabandoi të paktën 146 kilogramë kokainë.¹⁶

Në mars 2021, policia në Dubrovnik ekspozoi gati 73 kilogramë kokainë me pastërti të lartë që ishte sekuestruar.¹⁷ Kokaina u gjet gjithashtu në një kontejner plot me banane të importuara nga Amerika e Jugut.¹⁸

Ploce konsiderohet vulnerabël sepse ka një vëllim të lartë të importeve të bananeve - rreth 1200 kontejnerë në vit - me një kapacitet të ulët për t'i kontrolluar. Kjo duhet të korrigjohet së shpejti me investimin e fundit në një pajisje portative me rreze X.¹⁹

Në të kaluarën, janë bërë operacione të mëdha anti-drogë në portin e Rijekës në Kroacinë e veriut. Në janar 2017, u nxorën 478 kilogramë kokainë nga një kontejner që kishte

mbërritur nga Peruja.²⁰ Si pjesë e një operacioni të përbashkët me policinë italiane dhe slovene, kontejneri u vulos përsëri dhe falë dërgesës së kontrolluar, më vonë u bënë disa arrestime, duke përfshirë udhëheqës të dyshuar nga rajoni i Kalabrisë në Itali.²¹ Arrestime të mëtejshme në lidhje me këtë sekuestrim u bënë në shkurt 2021.²²

Në mars 2018, në portin e Rijekës, policia sekuestroi 100 pako me kokainë të gjetura në një kontejner në të cilin gjendeshin 20 tonë me mbetje metalesh të përziera. Kokaina ishte blerë në Panama dhe më pas ishte dërguar për në Kroaci. U bënë disa arrestime, veçanërisht të personave nga Kroacia dhe Sllovenia, duke përfshirë Stjepan Prnjat, një shtetas kroat me origjinë nga Zenica në Bosnjë e Hercegovinë, i njohur si "Eskobari kroat".²³ Në hetimin e tyre, policia gjeti një rrjet kompanish me qendër në Zagreb që importonin kokainë në kontejnerë me fruta dhe metale skrap.²⁴

Ploça dhe Rijeka nuk janë portet e vetme të Adriatikut që po përmythen me kokainë. Poshtë këtij bregdeti, në Malin e Zi, porti i Tivarit në të kaluarën ka qenë një pikë famëkeqe hyrëse për drogat. Për shembull, në qershor 2014 policia sekuestroi 250 kilogramë kokainë që ishin dërguar në Bar nga Ekuadori në një kontejner me banane.²⁵ Midis viteve 2015 dhe 2019, të paktën në tri raste, u zbuluan më shumë se 30 kilogramë kokainë në kontejnerë që e kishin origjinën nga Amerika e Jugut.²⁶ Në prill 2019, autoritetet malazeze sekuestruan 50 kilogramë drogë në një anije stërvitore detare në portin e Tivatit.²⁷

Në Shqipëri, porti i Durrësit është qendër e kontrabandës së drogës. Më 10 prill 2021, u sekuestruan 143 kilogramë kokainë në port në një kontejner plot me banane. Kontejneri e kishte origjinën nga Ekuadori dhe kishte udhëtuar përmes portit të kontrolluar nga mafia, Xhoja Tauro në Itali. Disa ditë më parë, më 1 prill, u sekuestruan gjithashtu 49 kilogramë kokainë në portin e Durrësit, përsëri nga një kontejner që vinte nga Ekuadori. Këto dy sekuestime të gati 200 kilogramëve kokainë në tremujorin e parë të vitit 2021 tejkaluan të gjithë sasinë e kokainës së sekuestruar në Shqipëri në vitet 2019 dhe 2020 së bashku. Në vitin 2018, u sekuestrua një rekord prej 613 kilogramë kokainë në portin e Durrësit në një ngarkesë me banane që vinte nga Kolumbia.

Në Shqipëri, ashtu si në Kroaci dhe Mal të Zi, shumë pak nga porositësit e dërgesave të kokainës janë kapur. Administratorët e kompanive të importit të frutave zakonisht

pretendojnë se nuk kishin njohuri se brenda të njëjtëve kontejnerë bashkë me ngarkesat e produkteve të tyre fshihej kokainë. Teknikisht, kjo është mjaft e mundur nëse kriminelët mund të kenë akses te kontejnerët pasi ata të jenë mbushur me fruta, por përpara se të ngarkohen në anije.²⁸

Por çfarë na tregojnë këto sekuestre? A vjen më shumë kokainë nëpër rajon sesa në të kaluarën? Oferta nga Amerika Latine dhe kërkesa e Evropës janë sigurisht të larta. A po bëhet më efikas zbatimi i ligjit? Ky mund të jetë një faktor, pasi vende si Kroacia dhe Shqipëria, për shembull, punojnë më ngushtë me partnerë bipalësh ose EUROPOL-in dhe ndërsa policia bëhet më efektive në deshifrimin e sistemeve të mesazheve të koduara. Kjo mund të tregojë gjithashtu për një polici dhe siguri të kontejnerëve më efektive nën drejtimin e inteligjencës në portet kryesore.

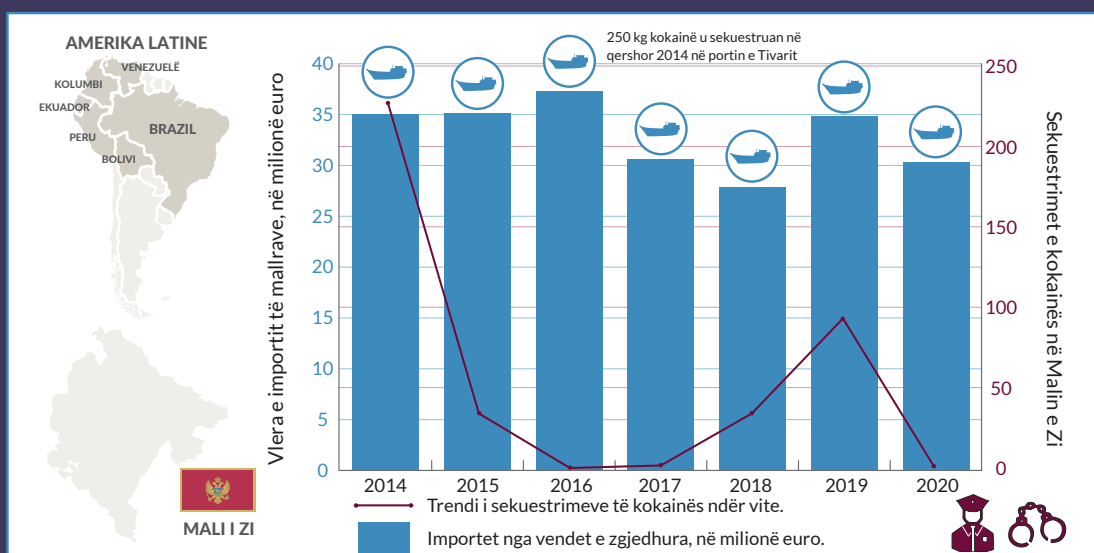
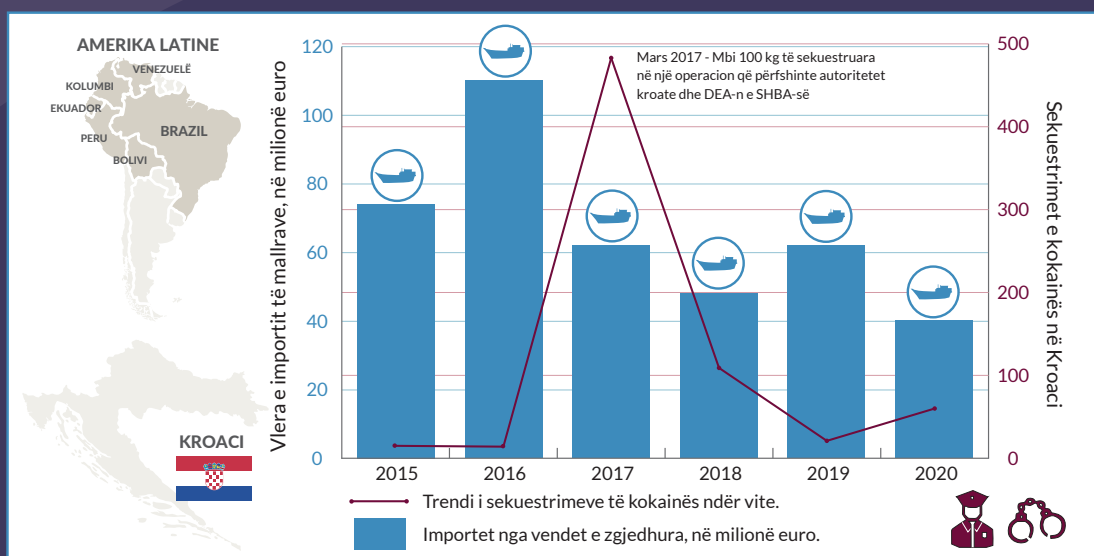
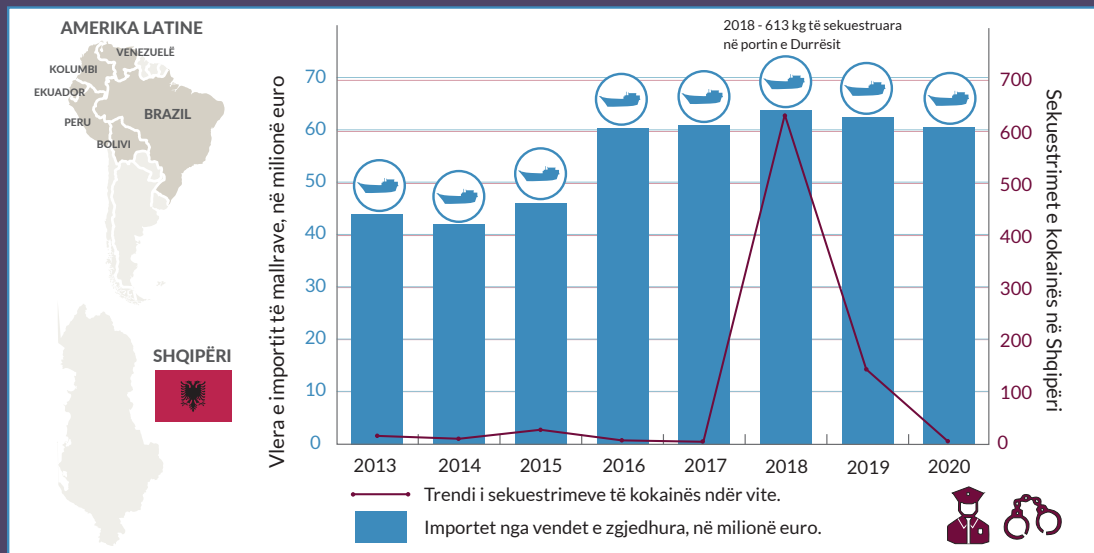
Por një rritje në sekuestre, si dhe një numër në rritje i arrestimeve të profilin të lartë në disa vende të rajonit, mund të jenë gjithashtu tregues për vrima në ombrellën e mbrojtjes që në të kaluarën u ka dhënë mundësinë grupeve kriminale nga Ballkani Perëndimor të veprojnë pa u ndëshkuar. Trafikimi i drogës në Ballkanin Perëndimor, si kudo tjetër, varet nga mbrojtja politike, e cila (kundrejt një çmimi) lejon që makineria e trafikut të funksionojë

normalisht: dhuna mbahet nën kontroll dhe produkti lëviz pa pengesa. Një numër i ulët sekuestrimesh, si një sasi e kufizuar dhune, sugjeron një treg efikas. Rrjete të tilla mbrojtëse shpesh formohen në kontekste ku dërgesa me vlera të larta (të tilla si droga) kalojnë nëpër zona me qeverisje të dobët ose të korruptuar dhe mund të përfshijnë një nivel të lartë bashkëpunimi nga punonjësit shtetërorë, anëtarët e shërbimeve të sigurisë ose policia dhe zyrtarët e portit.²⁹ Nëse një mbrojtës i rëndësishëm politik vdes ose largohet nga detyra, atëherë kjo dorë mbrojtëse largohet dhe zbatimi i ligjit mund të bëjë punën e vet. Për këtë arsye sekuestrimet mund të tregojnë se po shkatërrohet ekonomia e mbrojtjes. Kjo mund të tregojë gjithashtu më shumë konkurrencë brenda tregut ndërsa grupet kërkojnë itinerare dhe aleatë të rinj ose ofrojnë informata për të nxjerrë nga loja trafikantët e tjerë.

Është e qartë që trafiku i kontejnerëve nuk është prekur nga karantina; ekziston një kërkesë e lartë për kokainë në Evropë dhe portet e Adriatikut konsiderohen si pika hyrëse me rrezikshmëri të ulët. Por ndoshta shtimi i sekuestrimeve dhe arrestimeve tregon gjithashtu edhe për disa zhvendosje tektonike në tregjet kriminale dhe ekonomitë e mbrojtjes në Ballkanin Perëndimor.

Sekuestrimi e 143 kilogramë kokainë në portin e Durrësit më 10 prill 2021 gjatë operacionit policor të koduar "El Mejor".
Fotografia: Policia e Shtetit Shqiptar.

FIGURA 2 Konfiskimet e kokainës në Shqipëri, Kroaci dhe Mal të Zi, 2013–2020.

3. Rreziqet dixhitale: shenja paralajmëruese nga Maqedonia e Veriut.

Në fund të janarit 2021, policia në Maqedoninë e Veriut shkatërroi një grup prej më shumë se 7000 personash që përdornin aplikacionin e mesazheve online Telegram për të ndarë fotografi dhe video seksuale të grave dhe vajzave.³⁰ Në forumin e njohur si “dhoma publike” (krijuar në vitin 2019), anëtarët ndanin përmbajtje pornografike dhe materiale abuzimi të fëmijëve, duke përfshirë fotografi nudo të vajzave adoleshente nga komuniteti lokal. Materiali më parë ishte hakuar, vjedhur, fotoshopuar ose ndryshe marrë në mënyrë të paligjshme së bashku me të dhënat personale të viktimave si emrat, mbiemrat dhe numrat e telefonit.

Megjithëse grupi u zbulua për herë të parë në janar 2020 dhe katër persona u arrestuan, deri në janar 2021 ai ishte rishfaqur përsëri, duke sjellë një protestë publike për pasivitetin e policisë. Raste të ngjashme u raportuan gjithashtu në Serbi në mars 2021, kur disa shkelës të ligjit u arrestuan për ndarjen e materialeve të abuzimit të fëmijëve dhe morën dënime deri në 10 vjet burg.³¹ Këto raste tregojnë rreziqet në rritje të krimeve të mundësuar nga teknologjia, duke përfshirë ngacmimet në internet, shfrytëzimin seksual dhe seksualizimin në Ballkanin Perëndimor, dhe sfidat me të cilat përballet zbatimi i ligjit.

Në Maqedoninë e Veriut, e cila ka një popullsi prej rreth 2,1 milionë banorësh, ka 2,24 milionë telefona celularë të regjistruar - më shumë telefona sesa njerëz.³² Sipas informacionit nga janari 2020, 81% e popullsisë së Maqedonisë së Veriut përdor internetin dhe 53% e popullsisë janë përdorues aktivë të rrjeteve sociale. Dhe tendenca po rritet, pjesërisht për shkak të COVID-19, veçanërisht pasi fëmijët po kalojnë më shumë kohë në internet për shkak të shkollimit në distancë dhe karantinave. Shpejtësia dhe shkalla e këtij tranzicioni i ka kapur të papërgatitur autoritetet, prindërit dhe fëmijët.³³

Ashtu si në pjesët e tjera të botës, të rinjtë janë veçanërisht aktivë në internet. Pothuajse 75% e të gjithë të rinjve në Maqedoninë e Veriut midis moshës 15 dhe 19 vjeçare kanë një profil në rrjetet sociale.³⁴ Shumica e atyre që përdorin rrjetet sociale hyjnë në llogaritë e tyre nga smartfonët.³⁵ Fëmijët dhe të rinjtë po kalojnë më shumë kohë në lojëra në internet dhe ata gjithnjë e më shumë po takojnë miq të rinj përmes forumeve të tilla si dhe përmes rrjeteve sociale.³⁶

Ndërsa rritja e dixhitalizimit ka shumë përfitime, ai gjithashtu ka edhe rreziqe. Rasti i “dhomës publike” tregon rreziqet e vjedhjes ose shfrytëzimit të të dhënave dhe ngacmimet që mund të rezultojnë.³⁷ Përveç kësaj, platformat e lojërave - dhe rrjetet sociale në përgjithësi - po abuzohen për të targetuar fëmijët për ngacim dhe shfrytëzim seksual. Të rinjtë janë gjithashtu vulnerabël ndaj përmbajtjeve të dëmshme dhe të dhunshme, ndaj ngacmimit në internet dhe radikalizimit.

Një sfidë e madhe është se privatësia e fëmijëve dhe të rinjve mund të rrezikohet lehtësisht. Për të qenë të njohur në mesin e konkurrentëve të tyre në internet, të rinjtë krijojnë emra përdoruesish që janë derivate të emrave të tyre të vërtetë ose që mund të zbulojnë informacione të tjera që i identifikojnë personalisht, të tilla si vendndodhjen ose moshën e tyre. Kjo e bën më të lehtë që grabitqarët online dhe kriminelët kibernetikë t'i manipulojnë të dhënat, bisedat ose fotografitë për vjedhje identiteti, shfrytëzim ose shantazh seksual.³⁸

Të rinjtë janë gjithashtu vulnerabël ndaj përndjekjes, ngacmimit në internet ose edhe shfrytëzimit seksual për qëllime përfitimi. Ndonjëherë, ky është rezultat i informacionit të dhënë me dëshirë (megjithëse në mënyrë naive); në raste të tjera, hakerët mund të kenë akses në uebkamera ose mikrofonta dhe i përdorin ato për të kryer aktivitete të paligjshme dhe për të shkelur privatësinë e fëmijëve dhe të rinjve. Vetëm 11% e nxënësve të intervistuar në Maqedoninë e Veriut janë të vetëdijshëm për hakimin e uebkamerave ose mikrofonit dhe pasojat që mund të shkaktojë kjo.³⁹

Çfarë është shfrytëzimi seksual për qëllime përfitimi i fëmijëve (CSEC) i mundësuar nga teknologjia dhe si funksionon ai?

Shfrytëzimi seksual për qëllime përfitimi i fëmijëve i mundësuar nga teknologjia (CSEC) zakonisht i referohet përdorimit të internetit si një mjet për të shfrytëzuar fëmijët seksualisht, duke përfshirë rastet në të cilat abuzimi fizik dhe/ose shfrytëzimi i fëmijëve kombinohet me një komponent online.⁴⁰ Megjithatë shfrytëzimi seksual i mundësuar nga teknologjia vazhdimisht evoluon dhe merr formë nga zhvillimet e reja në teknologji,

ai shpesh fillon me kontaktin (krijimin e një lidhjeje me një viktimë të mitur), pastaj "sexting" (krijimin dhe/ose ndarjen e imazheve seksuale sugjeruese të viktimës), shantazhin seksual (shantazh ndaj fëmijës viktimë me imazhet e tyre për të zhvatur favore seksuale ose para) ose abuzimin seksual të drejtpërdrejtë (detyrimin e fëmijës në aktivitete seksuale) dhe materialet e abuzimit seksual të fëmijëve.

FIGURA 3 Fazat dhe elementet e CSEC online.

BURIMI: ECPAT International, Online child sexual exploitation:

A common understanding, (ECPAT International, Shfrytëzimi seksual i fëmijëve online: Një kuptim i përbashkët), Maj 2017, https://www.ecpat.org/wp-content/uploads/2017/05/SECO-Booklet_ebook-1.pdf.

Për shembull, lojtarët e vjetër mund të përdorin video lojërat për të joshur dhe kontaktuar me viktimat më të reja. Duke u fshehur pas identiteteve të rreme, grabitqarët mësohen me platformat, frazat, zakonet dhe interesat e viktimave të mundshme. Ata i joshin ata në biseda më vete dhe me shkathtësi fitojnë besimin e tyre.

Pavarësisht çështjeve të rëndësishme siç është incidenti në Telegram, ka pak hulumtime gjithëpërfshirëse mbi CSEC-në e mundësuar nga teknologjia në Ballkanin Perëndimor. Vendet nuk ofrojnë të dhëna të paagreguara për temën. Një raport i ardhshëm i GI-TOC do të përpiqet të plotësojë këtë boshllëk duke parë vulnerabilitetin e fëmijëve ndaj CSEC-së së mundësuar nga teknologjia dhe reagimet e sistemeve të mbrojtjes së fëmijëve në të gjithë rajonin.

Një kërcënim tjetër është mbledhja e të dhënave nga profilet e të rinjve. Marketingu dhe mbledhja e të dhënave të përdoruesve në këmbim të reklamave të personalizuar sipas sjelljes ose kontekstit janë pjesë e integruar e skemave moderne të fitimit të lojërave.⁴¹ Për të kryer personalizimin sipas sjelljes, grumbullohen shumë të dhëna dhe ato kombinohen për të zhvilluar profile të sofistikuar të segmenteve të përdoruesve dhe për të ndërtuar një profil të karakteristikave dhe demografisë së përdoruesve individualë.⁴²

Në rastin e lojërave online, disa kompani mund të mbledhin të dhëna jo vetëm për mënyrat e sjelljes së përdoruesve, por edhe për ndërveprimet e tyre me përdoruesit e tjerë, sjelljen online para dhe pas luajtjes së një loje online dhe sjelljen në shumë pajisje dhe shërbime të lidhura me pajisjen e tyre të lojës. Problemi me atë se kush i zotëron këto të dhëna, se si ato mbrohen, ndahen dhe shiten (si për kompanitë private ashtu edhe për grupet kriminale) është një çështje në zhvillim e sipër e cila kërkon më shumë vëmendje dhe rregullim.⁴³

Fletë informuese rreth përdorimit të internetit në mënyrë të sigurt të afshuara në një qendër rinore në Banja Luka, Bosnjë e Hercegovinë.

Fotografia: © Bahrudin Bandiq

Një qendër rinore në Beograd, Serbi, ofron informacion dhe mbikëqyrje për një "kohë të sigurt online".

Fotografia: © Vladimir Zivojinović

Praktikat e paautorizuara nga shitësit online ngrenë shqetësime në lidhje me privatësinë e të rinjve. Çështja po tërheq vëmendjen gjithnjë e më të madhe nga organizatat ndërkombëtare si Organizata e Kombeve të Bashkuara,⁴⁴ Këshilli i Evropës⁴⁵ dhe BE-ja.⁴⁶ Për shembull, BE-ja ka miratuar një Rregullore të Përgjithshme për Mbrojtjen e të Dhënave, e cila përmban rregulla me qëllim mbrojtjen e fëmijëve nga mbledhja e të dhënave të paligjshme, me sanksione të rënda për kompanitë që nuk e respektojnë atë.⁴⁷

Me pak fjalë, rreziqet për fëmijët online janë të shumta dhe të shumëllojshme. Dhe ato ndërlikohen nga ndërgjegjësimi i pamjaftueshëm nga prindërit dhe fëmijët, mungesa e të dhënave, mungesa e njohurive dhe e kapacitetit nga policia që heton krimin online, legjislacioni joadekuat dhe bashkëpunimi i kufizuar midis organeve të zbatimit të ligjit dhe ofruesve të TI-së përtej kufijve.

Hapi i parë është që qeveritë të pranojnë rreziqet në rritje të shfrytëzimit online. Është gjithashtu i nevojshëm një legjislacion adekuat, por kjo nuk është e mjaftueshme. Vëmendje më e madhe duhet t'i kushtohet rritjes së ndërgjegjësimit midis prindërve dhe fëmijëve për rreziqet e mundshme dhe për të përmirësuar vigjilencën dhe edukimin mbi internetin. Në Maqedoninë e Veriut, një numër nismash kanë filluar të trajtojnë fenomenin e grabitqarëve online, bullizmit online dhe krimin kibernetik, si dhe dezinformimit dhe radikalizimit online. Ministria e Brendshme ka ngritur skemën e raportimit të Butonit të Kuq në uebsajtin e saj për të raportuar krimet e lidhura me abuzimin seksual të fëmijëve dhe gjuhën e urrejtjes online.⁴⁸ Por nevojitet një ndërgjegjësim më i madh, për shembull përmes edukimit në shkolla,

fushatave publike dhe më shumë angazhim nga shoqëria civile për të zvogëluar vulnerabilitetin e të rinjve ndaj dëmtimeve online. Dhe organet e zbatimit të ligjit kanë nevojë për aftësi, ekspertizë, pajisje dhe licenca për të mbrojtur qytetarët, të rinj dhe të moshuar, në fushën dixhitale.

Roli i sektorit privat është thelbësor. Sektori i teknologjisë duhet të ndihmojë në zhvillimin e strategjive kombëtare kibernetike dhe të përfshihet në implementimin e tyre. Aktualisht, industria e teknologjisë së informacionit dhe komunikimit (TIK) në Maqedoninë e Veriut nuk e trajton çështjen e CSEC-it të mundësuar nga teknologjia, as nuk është e përfshirë në heqjen e përmbajtjeve ose mekanizmat e raportimit.⁴⁹ Ofruesit e shërbimeve nuk i monitorojnë në mënyrë aktive përmbajtjet në internet dhe nuk kanë asnjë detyrim për t'i hequr përmbajtjet. Ofruesit e shërbimeve të internetit (ISP-të) veprojnë vetëm me kërkesë të prokurorëve dhe i dërgojnë për përpunim të mëtejshëm të dhëna Sektorit për Krimin Kibernetik dhe Analizën Mjeko-Ligjore të Ministrisë së Brendshme.

Me pak fjalë, ndërsa ne kalojmë më shumë kohë online, po ashtu bëjnë edhe kriminelët. Reduktimi i rreziqeve për fëmijët kërkon një veprim të tërë shoqërisë, duke përfshirë prindër dhe të rinj më vigjilentë dhe më të vetëdijshëm, një kuadër ligjor të qëndrueshëm, një sektor të TIK-ut me perspektivë dhe të angazhuar, përgjigje më efektive të organeve të zbatimit të ligjit dhe mbështetjen e shoqërisë civile.

Në maj do të botohet nga GI-TOC një raport gjithëpërfshirës mbi shfrytëzimin seksual për qëllime përfitimi të fëmijëve në Ballkanin Perëndimor.

4. Grupet kriminale të Ballkanit Perëndimor në Greqi.

Më 29 janar 2021, policia greke në qytetin port të Selanikut arrestoi një burrë që ngarkonte çanta të zeza në një makinë. Në çanta dhe në një apartament aty pranë, policia gjeti 324 kilogramë kokainë të pastër,⁵⁰ e cila dyshohej të kishte ardhur nga Amerika Latine.⁵¹ Një grek, një shqiptar me origjinë greke dhe një shtetas kroat u arrestuan në vendngjarje, ndërsa një person i katërt nga Kroacia arriti të shpëtonte. Ky është vetëm incidenti i fundit në një numër rastesh që lidhin grupe kriminale nga Ballkani Perëndimor me krimin e organizuar në Greqi.

Greqia duket se është një pikë hyrëse për sistemin e shpërndarjes së kokainës që hyn në Evropë.⁵² Sekuestrimi i kokainës në Selanik thuhet se lidhet me një rast që u zbulua në Athinë në nëntor 2020, kur oficerët grekë sekuestruan 254 kilogramë kokainë. Kokaina besohet se kishte mbërritur në portin e Pireut nga Ekuadori, e fshehur në një kontejner që transportonte banane.⁵³

Disa nga rastet në Greqi që lidhen me grupe kriminale nga Ballkani Perëndimor lidhen me luftën mes bandave Škaljari dhe Kavač, të cilat vijnë nga qyteti malazet i Kotorrit. Për shembull, më 19 janar 2020, dy malazetë u qëlluan për vdekje nga katër persona të armatosur dhe me maska përpara familjeve të tyre ndërsa po darkonin në një tavernë në Vari, Athinë. Të dy viktimat, Igor Dedović dhe Stevan Stamatović, të dy 43 vjeç, dyshohet se ishin anëtarë të klanit Škaljari.⁵⁴ Ata kishin urdhër-arreste ndërkombëtare në lidhje me krijimin e një organizate kriminale, përpjekje për vrasje dhe shkelje të ligjeve të armëve dhe eksplozivëve.

E përditshmjia greke *Kathimerini* raportoi⁵⁵ se vrasja e dyfishtë në tavernën në Athinë mund të ketë qenë e lidhur me një sekuestrim rekord në Filadelfia në qershor 2019 në të cilin u zbuluan 20 tonë kokainë në një anije kontejnerësh me flamur liberian.⁵⁶ *Kathimerini*, duke cituar burime anonime të policisë, raportoi se Dedović dyshohej se konsiderohej përgjegjës për humbjen e ngarkesës në SHBA dhe se ai u vra në Athinë si një akt ndëshkimi. Vrasjet e dyfishta të stilit mafioz në Athinë mbeten të pazgjidhura.

Dedović thuhet se drejtonte klanin Škaljari së bashku me Jovan Vukotić, një malazet i lidhur me një ngarkesë kokaine prej 136 kilogramë të zbuluar nga autoritetet greke në një apartament në periferi jugore të Athinës, Varkiza, në vitin 2017. Megjithëse autoritetet greke kishin lëshuar një urdhër arresti ndërkombëtar për Dedović, kur ai u arrestua

në Antalia, Turqi,⁵⁷ në shtator 2018 ai u ekstradua në Serbi, dhe jo në Greqi, ku ai gjithashtu kërkohej për vepra të mëparshme.

Policia greke thotë se 136 kilogramët e kokainës në Varkiza janë të lidhura me një sekuestrim tjetër prej 27 kilogramësh në Prevezë, në Greqinë perëndimore, në mars 2018. Dy serbë dhe dy italianë u arrestuan për trafik droge në lidhje me sekuestrimin në Prevezë. Organet e zbatimit të ligjit të drogës besojnë se kokaina në Varkiza dhe Prevezë ishte e së njëjtës ngarkesë, për shkak të një vule të stampuar në të gjitha paketat në formën e kokës së një demi.⁵⁸

Lufta e klaneve të Kotorrit çoi në një tjetër incident të përgjakshëm në Greqi. Në korrik të vitit 2020, në ishullin e Korfuzit u vranë një malazet dhe një serb. Alan Kožar dhe Damir Hadžić, që të dy pretendohet se ishin të afërt me klanin Škaljari, u qëlluan për vdekje me një breshër plumbash ndërsa ishte ulur në një makinë para një vile turistike. Të dy kërkoheshin nga policia malazeze dhe serbe për përfshirjen e tyre të dyshuar në vrasje dhe tentativë për vrasje.⁵⁹ Fakti që ata ishin në Greqi sugjeron që vendi, me ishujt e tij të shumtë, konsiderohet nga kriminelët nga Ballkani Perëndimor si një vend i sigurt për t'u fshehur. Vrasja e dyfishtë mbetet e pazgjidhur.

Greqia ofron një portë të dobishme kalimi për grupet kriminale nga Ballkani Perëndimor për të kontrabanduar kokainë, pasi ka shumë më shumë porte sesa në Adriatik. Në të vërtetë, Greqia ka 15 porte kontejnerësh dhe 15 porte të tjera që kanë skela për anije me gjatësi rreth 20 metra. Ndërsa vëmendja ka qenë te Tivari dhe Durrësi, grupet kriminale nga Ballkani Perëndimor mund t'i lëvizin ngarkesat e tyre nëpër portet greke dhe më pas me kamionë nëpër të gjithë rajonin dhe në Evropën Perëndimore.

Për shembull, në janar 2020, policia sekuestroi 1,2 tonë kokainë në portin e Astakos, Greqia perëndimore.⁶⁰ Policia arrestoi tetë anëtarë të dyshuar të një grupi ndërkombëtar të trafikut të drogës, duke përfshirë shtetas shqiptarë, moldavë dhe holandezë. Një shqiptar me nofkën "Doktori", i cili thuhet se jeton në Spanjë, konsiderohet të jetë drejtuesi i bandës së kontrabandës së kokainës.⁶¹ Në bastisjet në shtëpitë në Athinë u gjetën një automatik AK-47, tre pistoleta dhe 233 000 € në para cash. Dy agentë sekretë ishin infiltruar në bandë,⁶² duke u shtirur si marinarë për 16 muaj dhe duke ndjekur itinerarin e ngarkesës.

Kanabisi i fshehur në një shpellë pranë ishullit grek Alonissos, shtator 2019. Fotografia: Policia Greke

Në raste të tjera, kokaina nga Amerika Latine lëviz përmes Greqisë për në Ballkanin Perëndimor. Në nëntor të vitit 2020, në portin e Pireut, autoritetet greke sekuestruan 137 kilogramë kokainë në katër kontejnerë bananeje që kishin ardhur nga Ekuadori dhe ishin të destinuar të mbërrinin në Durrës.⁶³ Autoritetet greke e zëvendësuan ngarkesën me oriz dhe, duke bashkëpunuar me homologët e tyre shqiptarë, kryen një shpërndarje të kontrolluar që çoi në tre arrestime në Durrës, duke përfshirë edhe një punonjës porti.

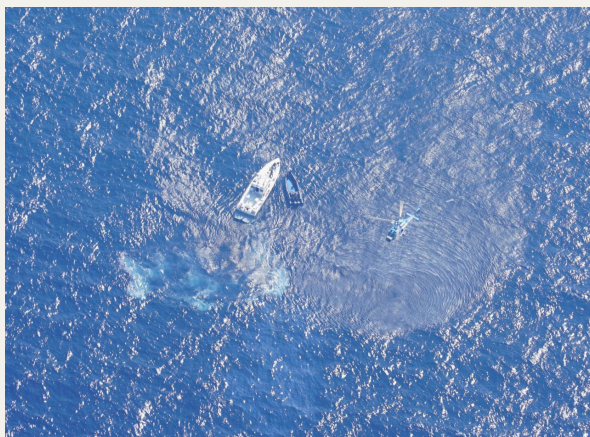
Për tre dekadat e fundit, Greqia ka qenë një itinerar i rëndësishëm tranziti për trafikimin e kanabisit nga Shqipëria. Kufiri midis Greqisë dhe Shqipërisë mendohet të jetë itinerari më i madh tokësor për trafikimin e kanabisit në Evropë. Policia greke sekuestroi 1,5 tonë kanabis në vitin 2020. Gjatë dy viteve të mëparshme, ata kapën pothuajse nëntë tonë.⁶⁴ Kanabisi trafikohet në këmbë ose me mushka nga shqiptarët që jetojnë në fshatrat kufitare. Ata e fshehin drogën afër pikave të caktuara ku rrjetet greke më pas i marrin. Një kilogram kanabis kushton rreth 1000 € me shumicë në Shqipëri, por baronët e drogës në Greqi paguajnë dyfishin e kësaj shume.

Grupet kriminale shqiptare kontrabandojnë kanabis edhe me anije, si në Greqi ashtu edhe përmes ujërave greke në Turqi. Në shtator 2019, autoritetet e Rojës Bregdetare Greke zbuluan 1,1 tonë kanabis në një shpellë në ishullin Piperi, pranë ishullit Alonissos. Operacioni u zhvillua nga roja bregdetare pas arrestimit të një shtetasi shqiptar në bordin

e një skafi në ishullin Agistri, afër Athinës, me akuzën e kontrabandës së drogës nga Shqipëria në Turqi. Tre shtetas të tjerë shqiptarë u arrestuan me të njëjtat akuza pasi skafi i tyre, që thuhet se kishte drogë në bord, u interceptua pas një ndjekjeje me shpejtësi të lartë në jug të ishullit të Lesvosit në Egjeun lindor. Kjo duket të jetë pjesë e një tendence në rritje. Oficerët grekë pretendojnë se skafet shqiptare me kapacitet të lartë kalojnë Egjeun duke transportuar sasi të mëdha kanabisi në Turqi dhe kthehen të ngarkuar me heroinë.⁶⁵ Kjo sugjeron që tani ekziston një "itinerar ballkanik" detar i kanabisit shqiptar që trafikohet në Turqi në këmbim të heroinës.

Një rast famëkeq ndodhi në janar 2019, ku një nga trafikantët më të kërkuar të drogës në Ballkan, Klement Balili, u vetëdorëzua te policia shqiptare. Ai dyshohet se ishte koka e transportit të 678 kilogramëve kanabis të destinuara për në Evropën Veriore që u konfiskuan në maj 2016 në ishullin grek Zakynthos. Sipas raporteve të medias, rrjeti i tij transportoi tonelata kanabis në të gjithë Evropën nga Shqipëria në Greqi dhe Evropën Perëndimore, duke përdorur një rrjet të kompanive të rreme të transportit. Balili, i njohur gjithashtu si "Keli" mes policëve të anti-drogës të Greqisë, kishte shërbyer si Drejtor Transporti në Sarandë, Shqipëri. Ai dyshohet se kishte lidhje të ngushta me zyrtarë të lartë të qeverisë.⁶⁶ Në tetor 2019, Balili u dënua me 10 vjet burg për trafik droge në Greqi dhe mbetet në paraburgim.⁶⁷

Skafë që transportojnë drogë interceptohen në brigjet greke. Një tendencë në rritje në rajon përfshin shtetasit shqiptarë që trafikojnë drogë nëpër Detin Egje. *Fotografitë: Roja Bregdetare Greke*

Kriminelë të tjerë famëkeqë shqiptarë janë shfaqur kohët e fundit në Greqi. Më 29 janar 2021, oficerët e policisë që po kryenin kontrole rutinë për masat kundër përhapjes së pandemisë, ndaluan një automjet të tipit xhip në qytetin Lamia, në Greqinë qendrore. Mes pasagjerëve ishte Alket Rizaj, një shqiptar i dënuar për vrasje, i cili ishte me leje pesëditore nga burgu. Rizaj u bë i burgosuri më i njohur shqiptar në Greqi pasi u arratis dy herë nga burgu i sigurisë së lartë të Athinës, në vitin 2006 dhe 2009, me helikopter së bashku me Vasilis Paleokostas, njeriun më të kërkuar të Greqisë.⁶⁸

Greqia është gjithashtu një qendër kryesore për kontrabandën e emigrantëve në Ballkanin Perëndimor. Rajoni kufitar midis Greqisë dhe Maqedonisë së Veriut ka qenë një itinerar e shfrytëzuar mirë që nga viti 2015. Me forcimin e kontrollit kufitar, më shumë emigrantë po përpiqen të kalojnë në Shqipëri.

Ndërsa disa kontrabandues po mundësojnë kalimin përtej kufirit, të tjerët janë pjesë e rrjeteve më të organizuara që transportojnë emigrantë në Evropën Perëndimore. Për shembull, më 3 janar 2020, një shqiptar 33-vjeçar u arrestua ndërsa po hynte në Greqi përmes kalimit kufitar të Kapshticës-Krystalopigi në bazë të një urdhër-arresti evropian të lëshuar nga autoritetet belge. Ai u ndoq penalisht si anëtar i një bande ndërkombëtare të trafikimit

të qenieve njerëzore, drejtuesit e së cilës ishin arrestuar në fund të vitit 2019 në Londër dhe Bruksel.⁶⁹ Ai i mohoi të gjitha akuzat.

Sipas dokumenteve të gjykatës dërguar autoriteteve greke, midis dhjetorit 2018 dhe marsit 2019 u kryen rreth 28 udhëtime kontrabandë.⁷⁰ Është e paqartë se sa njerëz ishin kontrabanduar në Mbretërinë e Bashkuar gjatë asaj periudhe. Emigrantët udhëtonin për në Belgjikë me aeroplan. Pasi qëndronin për disa ditë në shtëpi ose hotele të lira rreth Gentit, ata hynin në Mbretërinë e Bashkuar përmes Kanalit të La Manshit, të fshehur në kamionë transporti në kushte mbytëse. Secili emigrant paguante mesatarisht 15 000 €. Dosja e çështjes përfshin përgjime të policisë në të cilat të dyshuarit dëgjohen duke thënë se ata u jepnin pilula gjumi fëmijëve të kontrabanduar për t'i mbajtur të qetë ndërsa ishin të fshehur në kamionë.

Si përfundim, incidentet e dhunshme, arrestimet dhe sekuestrimet e drogës tregojnë se sa të rëndësishme janë grupet kriminale nga Ballkani Perëndimor në botën greke të krimit. Ky është një shembull i mëtejshëm se si tentakulat ndërkombëtare të krimit përhapen nga Ballkani Perëndimor në të gjithë botën.

5. Zhvarrosja e armëve nga e kaluara e Shqipërisë.

Më 1 prill 2021, policia shqiptare, në një operacion të koduar quajtur "Kompleksi", zbuloi 18 baza në Tiranë ku ruheshin dhe modifikoheshin armë dhe municione luftarake.⁷¹ Transporti përfshinte pushkë snajper, armë anti-tank, automatikë Kallashnikov, pistoleta me silenciator, skanerë të radiove të policisë dhe ushtrisë, municione, eksplozivë dhe madje dy makina të blinduara. Sipas policisë, ky arsenal ishte për shitje dhe ishte gjithashtu burimi i disa armëve që ishin përdorur për vrasje me pagesë në vitet e fundit. Pesë persona u arrestuan, ndërsa dy të tjerë i shpëtuan policisë. Më 10 prill, policia zbuloi një tjetër depo me armë, granata, eksplozivë dhe municione në Tiranë.⁷² Këto operacione tregojnë se Shqipëria është ende e tejmbushur me armë nga arsenalet e plaçkitura gjatë trazirave civile të vitit 1997.

Ndërsa disa nga armët në arsenalet janë të reja dhe mendohet se janë kontrabanduar kohët e fundit në Shqipëri, shumica mund të gjurmohen që nga viti 1997 kur, gjatë trazirave pas shembjes së skemave piramidale, 549 775 armë, më shumë se 839 milionë copë fishekë dhe 16 milionë eksplozivë u vodhën nga arsenalet shtetërore që ishin ndërtuar gjatë periudhës komuniste, kryesisht me armë nga Kina dhe Rusia.⁷³

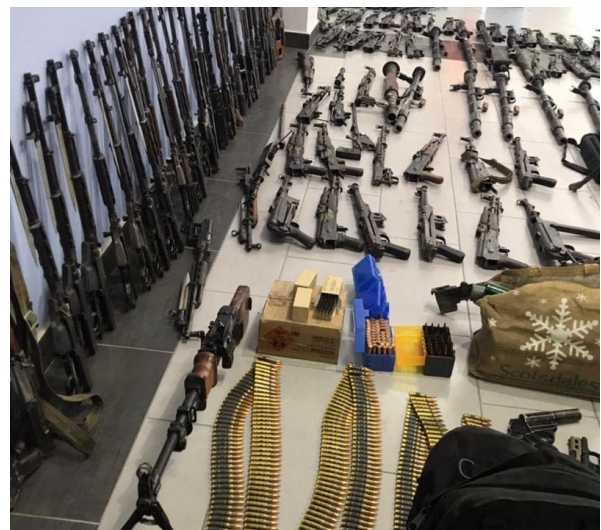
Në dy dekadat e kaluara, janë zhvilluar një numër fushatash për të inkurajuar qytetarët të kthejnë vullnetarisht armët dhe municionet që u grabitën nga depot ushtarake. Për shembull, në vitin 2005, u raportua se gati 223 000 armë ose rreth 41% e atyre që ishin grabitur në vitin 1997 ishin mbledhur së bashku me më shumë se 118 milionë fishekë dhe 1,5 milionë eksplozivë.⁷⁴ Një amnisti në shkallë më të vogël u krye ndërmjet janarit dhe prillit 2017, gjatë së cilës u kthyen rreth 1600 armë, 581 000 fishekë dhe 1600 granata.

Sidoqoftë, kjo do të thotë se ka ende një pjesë të madhe mjetesh luftarake në vend që nuk janë nën kontrollin e qeverisë. Kjo ka sjellë incidente dhe aksidente. Për më tepër, kjo do të thotë se grupet kriminale kanë akses të lehtë në armë. Kallashnikovët, veçanërisht ata të prodhuar në Kinë, janë shumë të kërkuar nga mafia italiane si dhe grupet kriminale në Greqi, Mal të Zi, Kosovë dhe më gjerë.⁷⁵ Besohet gjithashtu se disa prej lëndëve eksplozive të vjedhura nga depot ushtarake në vitin 1997 janë përdorur për vrasje të stilit mafioz në Shqipëri, megjithëse grupet kriminale priren

të favorizojnë eksplozivët nga Mali i Zi, të cilat shihen si më të efektshëm.⁷⁶

Megjithëse nuk ka statistika zyrtare mbi këtë çështje, besohet se shumica dërrmuese e vrasjeve të lidhura me krimin e organizuar që kanë ndodhur në Shqipëri që nga viti 1997, janë kryer duke përdorur armë të vjedhura nga arsenalet e vjetra.⁷⁷ Një shembull i fundit ndodhi në Shkodër më 6 prill kur një kriminel i njohur, Bardhok Pllanaj, u qëllua për vdekje me rreth 100 fishekë nga dy automatikë të stilit Kallashnikov.⁷⁸ Në raste të tjera, atentatet janë kryer duke përdorur pushkë snajper, pistoleta me silenciatorë ose eksplozivë.

Strategjia dhe udhërrëfyesi qeveritar 2019-2024 për kontrollin e armëve të vogla dhe armëve të lehta, si dhe municioneve dhe eksplozivëve (që është pjesë e përpjekjeve rajonale të ndërmarrja në kontekstin e Procesit të Berlinit)⁷⁹ thekson se një nga objektivat kryesorë të autoriteteve të zbatimit të ligjit është reduktimi i konsiderueshëm i numrit të armëve dhe municioneve që mbahen në mënyrë të paligjshme.⁸⁰ Autoritetet priten të fillojnë një amnisti të re për armët dhe municionet pas zgjedhjeve parlamentare të 25 prillit 2021.⁸¹

Një sekuestrim armësh në Shqipëri. Qytetarët mbajnë sasi të mëdha materiale të vjedhura nga arsenalet shtetërore të ndërtuara gjatë periudhës komuniste.

Fotografia: Policia Shqiptare

6. Community Building Mitrovica: Një derë e hapur për të rinjtë.

Genti Behramaj dhe Afërdita Sylaj Shehu. Fotografitë: Community Building Mitrovica

Community Building Mitrovica (CBM) është një organizatë e shoqërisë civile me seli në Mitrovicë, Kosovë. Më shumë se 20 vjet pas luftës, qyteti vazhdon të jetë i ndarë me një komunitet me shqiptarë të Kosovës të vendosur në pjesën jugore të qytetit dhe një komunitet me serbë të Kosovës në pjesën veriore, të ndarë nga lumi Ibër. Tensionet mbeten dhe sundimi i ligjit është i dobët. Si rezultat, rajoni vazhdon të ketë një reputacion si strehë për krimin e organizuar.

Genti Behramaj dhe Afërdita Sylaj Shehu flasin për punën e ndërmarrë nga organizata e tyre, disa nga sfidat me të cilat përballen dhe se si aktivitetet e CBM-së ndihmojnë në rritjen e rezistencës ndaj krimin të organizuar në këtë mjedis të vështirë.

Kur dhe pse u themelua CBM-ja dhe çfarë bën organizata?

Njëzet vjet më parë, CBM-ja filloi si një projekt ndërkombëtar i paqes për pajtimin e komunitetit financiar nga Këshilli Ndërkishtar i Paqes. Në vitin 2003, ajo u regjistrua si OJQ lokale që kishte për qëllim bashkimin e komuniteteve të ndryshme dhe krijimin e dialogut midis komuniteteve serbe dhe shqiptare. Kjo ishte veçanërisht e rëndësishme duke pasur parasysh se, që nga përfundimi i luftës në Kosovë në vitin 1999, mbylljet e herëpashershme të urës mbi lumin Ibër si dhe sulmet e dhunshme kundër atyre që e kalonin atë çuan në një ndarje *de facto* të dy komuniteteve. Ura është bërë më shumë simbol i ndarjes sesa i lidhjes, me shumë njerëz nga të dyja anët që ende hezitojnë ta kalojnë atë.

Sot, CBM-ja është një nga OSHC-të më të mëdha në rajon, me rreth 15 të punësuar. Ndërsa hendeku midis komuniteteve serbe dhe shqiptare mbetet i gjerë, ne jemi duke punuar në disa projekte të hartuara për të reduktuar tensionet dhe ndarjet ndëretnike brenda sistemit politik, nivelin e ulët të punësimit (veçanërisht midis të rinjve) dhe tendencat lokale të krimit të organizuar. CBM-ja jo vetëm që punon në qytetin e Mitrovicës, por mbulon gjithashtu tërë rajonin e Veriut të Kosovës. Ne gjithashtu kryejmë aktivitete në pjesë të tjera të Kosovës dhe në të gjithë Ballkanin Perëndimor.

Ne shpesh punojmë me fëmijë në shkollat e mesme dhe ato fillore lokale për t'u përqendruar te parandalimi. Ne përpiqemi t'i mbajmë këta të rinj larg nga ndikimet negative dhe punojmë me ta për çështje që ndikojnë në jetën e tyre të përditshme përmes edukimit qytetar. Ne gjithashtu u sjellim atyre modele për të diskutuar sfidat e mundshme. Shkurtimisht, ne përpiqemi t'u tregojmë atyre se ekziston një mënyrë tjetër se si bëhen gjërat.

CBM-ja është gjithashtu një derë e hapur për të rinjtë, për gjithçka që ata kanë nevojë. Ne mbështesim idetë e tyre në komunitet, organizojmë seanca trajnimi për kolegët dhe seminare se si të identifikojmë vulnerabilitetin dhe pastaj përpiqemi t'i përfshijmë ata në aktivitetet tona. Pas 20 viteve funksionimi, ne kemi filluar të shohim frytet e punës sonë. Fëmijët që morën pjesë në trajnimin tonë vite më parë tani janë aktivistë ose ndërtesues të paqes - ata janë njerëz të suksesshëm që punojnë për të mirën e shoqërisë.

Një murale në Mitrovicë, Kosovë, që thotë “Tregimi yt është tregimi im. Raporto trafikimin me qenie njerëzore”, dhjetor 2020. Fushata kundër trafikimit të qenieve njerëzore në Kosovën e Veriut u mbështet nga “Fondi i qëndrueshmërisë”.

Fotografia: © Community Building Mitrovica

Cilat janë sfidat kryesore për organizatat e shoqërisë civile në një zonë ku janë kaq të rrënjësura ndarjet etnike dhe krimi i organizuar?

Një nga sfidat tona kryesore është të qëndrojmë të përqendruar, veçanërisht në çështjet që kanë të bëjnë me të rinjtë. Një sfidë tjetër është të pranohesh. Për shkak të situatës së polarizuar etnike këtu, ka perspektiva të ndryshme. Në varësi se me kë bisedoni, disa njerëz mendojnë se ne jemi organizatë serbe, të tjerët se jemi organizatë shqiptare. Kryesorja për ne është të krijojmë besim dhe të angazhojmë njerëz nga të dyja komunitetet. Për shembull, deri vonë, institucionet në zonat me shumicë serbe nuk kanë punuar me OJQ-të e regjistruara në Kosovë. Por CBM-ja arriti të krijojë një kanal komunikimi me ta dhe tani po implementon projekte dhe aktivitete së bashku me përfaqësuesit e këtyre komuniteteve.

Si e shohin dhe e përjetojnë të rinjtë ndarjen në rajonin e Mitrovicës?

Për shkak të mungesës së kontaktit dhe dialogut mes komuniteteve, vazhdojnë të ekzistojnë shumë stereotipa

dhe paragjykime, duke përfshirë këtu edhe të rinjtë të cilët janë rritur në një mjedis ku mësohen të mos i besojnë njëri-tjetrit. Por kur i sjellim ata bashkë në CBM, gjërat ndryshojnë. Ne përqendrohemi në një temë me interes të përbashkët në vend që t'i detyrojmë të bashkëpunojnë. Pastaj ata fillojnë të komunikojnë dhe të punojnë së bashku. Për të përmendur vetëm një shembull: u krijuan miqësi të mira përmes “shkollës së rock-ut” të CBM-së së Mitrovicës dhe tani ka disa grupe me të rinj të përzierë etnikisht që luajnë muzikë së bashku.

Ndryshimi kërkon kohë, por ne i shohim rezultatet çdo ditë. Ju mund të shihni shumë njerëz që kalojnë mbi urën e re përtej lumit Ibër. Që nga marrëveshja e vitit 2013 midis Serbisë dhe Kosovës, e cila përfshinte integrimin e komunave me shumicë serbe në sistemin e Kosovës, gjërat kanë ndryshuar ndjeshëm. Qyteti duket se është politikisht më i qëndrueshëm dhe bizneset kanë filluar të investojnë gjithashtu. Fakti se ata investojnë në Mitrovicë na jep shpresë se nuk do të ketë një konflikt tjetër dhe kështu njerëzit komunikojnë më shumë dhe ndihen më të sigurt.

Si perceptohet krimi i organizuar dhe cili është ndikimi i tij në komunitetin tuaj?

Krimi i organizuar nuk është shqetësimi kryesor për të rinjtë vendas dhe shumë mendojnë se nuk i prek ata drejtpërdrejt. Ekzistojnë gjithashtu shumë keqinformime ose mungesë njohurish rreth krimit të organizuar. Për shembull, gjatë aktivitetëve tona të organizuara me mbështetjen e "Fondit të qëndrueshmërisë" të GI-TOC,⁸² pjesëmarrësit mendonin se nuk kishte shumë trafik të qenieve njerëzore në komunitet dhe theksonin se kjo dukuri nuk zhvillohet në nivel lokal.

Por në të vërtetë ne shohim shenja të trafikimit të qenieve njerëzore në jetën tonë të përditshme këtu në Mitrovicë. Kjo ndodh kudo përreth nesh: pranë stacioneve të autobusëve dhe shkollave. Megjithëse të rinjtë e dinë që shfrytëzimi seksual është një krim, ata shpesh nuk e bëjnë lidhjen dhe nuk dinë si ta trajtojnë atë. Kjo është arsyeja pse është shumë e rëndësishme të rritet ndërgjegjësimi rreth këtyre çështjeve.

Ju përmendët që institucionet gjithashtu hezitojnë të flasin për krimin e organizuar. A është kjo temë përgjithësisht tabu?

Njerëzit shpesh nuk janë në dijeni se çfarë është krimi i organizuar dhe si ndikon ai në jetën në komunitet. Njerëzit nuk dinë shumë për këtë temë dhe kjo është arsyeja pse ajo nuk diskutohet. Askush me të cilin kemi biseduar në projektet e fundit nuk ishte në gjendje ta përkufizonte në të vërtetë krimin e organizuar.

Por njerëzit gjithashtu kanë frikë të flasin për këtë temë më hapur. Kohët e fundit kemi vërejtur rastin e një kafeneje lokale ku supozohej se gratë shfrytëzoheshin për punë seksuale. Pak kohë pasi lajmi u publikua në media, gazetari u kërcënua nga pronari i lokalit.

Në këtë kuptim, një nga problemet më të mëdha është ndjekja penale. Ne folëm me oficerët e policisë të cilët na thanë se ata drejtojnë hetimet, krijojnë prova dhe kapin kriminelë, dhe në fund gjykata vendos lirinë e personit pas vetëm një muaji

apo edhe 24 orësh. Kjo është arsyeja pse njerëzit gjithashtu kanë frikë të flasin për këtë, sepse ekziston frika se pasi kriminelët të lirohen nga burgu, ata do të hakmerren dhe nuk ke ku të shkosh dhe ta trajtosh çështjen.

Për më tepër, as institucionet dhe as policia nuk janë në dijeni se çfarë informacionesh ata mund ose duhet të ndajnë. Ata nuk janë të trajnuar si duhet për këto çështje. Në raporte hidhen informacione që nuk duhet të zbulohen, dhe identitetet e dëshmitarëve zbulohen. Kjo është arsyeja pse njerëzit hezitojnë t'i drejtohen policisë për të folur në lidhje me këto çështje.

Si e trajtoni temën e krimit të organizuar në aktivitetet tuaja?

Vitin e kaluar ne organizuam një projekt rreth çështjeve të trafikimit të qenieve njerëzore të quajtur "Tregimi yt është tregimi im", mbështetur nga "Fondi i qëndrueshmërisë". Në vetëm tre muaj ne organizuam një fushatë për rritjen e ndërgjegjësimit online dhe planifikuam dy seanca trajnimi, seminare, tryeza të rrumbullakëta dhe uebinarë.

Një çështje vërtet shqetësuese ishte se shumë prej institucioneve që ne ftuam të merrnin pjesë nuk ishin të sigurta për përgjegjësitë e tyre dhe ligjet në fuqi mbi temën e krimit të organizuar. Gjatë gjithë projektit, ne ishim në kontakt të vazhdueshëm me të gjitha këto institucione, së pari duke u përpjekur të kuptonim se çfarë po bënin ato tashmë dhe pastaj si të organizonim më mirë aktivitetet. Kjo ishte një sfidë, veçanërisht gjatë pandemisë COVID-19, por ishte gjithashtu një përvojë shumë pozitive për të punuar me ta.

Ka shumë boshllëqe ligjore dhe hapësira për interpretim që duhet të përmirësohen. Dhe ka edhe neglizhencë. Por edhe kështu, këta ekspertë ishin të gatshëm të mësonin dhe të përmirësoheshin. Mendoj se ky projekt vendos bazat për diçka të rëndësishme dhe është jetike që të vazhdohet dhe rritet ky bashkëpunim.

Si i motivoni të rinjtë të marrin pjesë në këto lloje aktivitete?

Gjatë projektit mbi trafikimin e qenieve njerëzore, ne u befasuam nga interesi i madh i të rinjve, veçanërisht për trajnimin që krijuam. Kishte gjithashtu një interes të zjarrtë nga përfaqësuesit e institucioneve me të cilat kemi punuar. Në fakt, ky projekt ishte hera e parë që përfaqësuesit nga policia, prokuroria, Ministria e Punëve të Brendshme, organizatat e shoqërisë civile dhe studentët u mblodhën së bashku për të biseduar rreth temës.

Në total, morën pjesë rreth 60 vetë dhe të gjithë pjesëmarrësit ishin shumë të angazhuar. Dhe në tre muajt që po zhvillohej projekti, ne arritëm pothuajse gjysmë milioni njerëz me fushatën tonë në rrjetet sociale. Uebinarët tanë patën pjesëmarrës nga vende të tjera, duke përfshirë nga Shqipëria dhe Maqedonia e Veriut. Ata ndanë përvojat nga vendet e tyre dhe ne ishim në gjendje t'i krahasonim me ato që bëjmë këtu.

Cilat janë hapat e mëtejshëm?

Ne duam patjetër të vazhdojmë të punojmë me çështjen e krimit të organizuar dhe të trajtojmë çështjen e trafikimit të qenieve njerëzore. Në veçanti, do të dëshironim të përqendroheshim te institucionet dhe të përpiqeshim të ndërtonim ura midis tyre, sepse, deri më tani, nuk ka asnjë komunikim të duhur ose vetëdije të mjaftueshme për përgjegjësitë e tyre. Është me të vërtetë e rëndësishme që t'i inkurajojmë ata të bashkëpunojnë më tej.

Ne gjithashtu do të donim ta vazhdonim punën me të rinjtë për të rritur ndërgjegjësimin, sepse nuk ka njohuri të mjaftueshme për trafikimin e qenieve njerëzore. Është me të vërtetë e rëndësishme që njerëzit ta dinë se ky është krim dhe çfarë është në të vërtetë, në mënyrë që të gjithë të mund të kontribuojmë për të sjellë ndryshime më të mëdha. Pas njëfarë kohe duke punuar në terren, ne mundëm të krijojmë një lëvizje me rrënjë në komunitet.

FALËNDERIMET

Ky Buletin i Rreziqeve është një publikim i Observatorit të Ekonomive të Paligjshme në Evropën Juglindore (SEE-Obs), në kuadër të Iniciativës Globale Kundër Krimit të Organizuar Ndërkombëtar. SEE-Obs është një platformë që mbledh së bashku dhe fuqizon organizata të shoqërisë civile në Shqipëri, Bosnjë Hercegovinë, Kosovë, Malin e Zi, Maqedoninë e Veriut, dhe në Serbi. Observatori kërkon t'i krijojë mundësi shoqërisë civile që të identifikojë, analizojë dhe të krijojë një tablo të prirjeve dhe tendencave kriminale, si dhe ndikimin e tyre mbi trafiket e paligjshme, qeverisjen, zhvillimin, marrëdhëniet ndëretnike, sigurinë dhe respektimin e ligjit. SEE-Obs mbështet organizatat e shoqërisë civile në punën e tyre për monitorimin e zhvillimeve dhe tendencave të krimit të organizuar në nivel kombëtar, rajonal dhe ndërkombëtar. Observatori u krijua në vitin 2018, pas takimit të Londrës mbi vendet e Ballkanit perëndimor, në kuadër të Procesit të Berlinit.

Dëshirojmë të falënderojmë Safet Mushiç dhe Kostas Koukoumakas për kontributin e tyre të vlefshëm.

Shënime

- 1 Svjetlana Šurlan, *Namješten tender: 'Potpis' laktaške firme na specifikaciji Vlade RS*, Capital, 5 nëntor 2020, <https://www.capital.ba/namjesten-tender-potpis-laktaske-firme-na-specifikaciji-vlade-rs-remade>; Dejan Tovilović, 'OC Jahorina' krši zakon pogodujući firmi iz Srbije, Capital, 21 dhjetor 2020, <https://www.capital.ba/oc-jahorina-krsi-zakon-pogodujuci-firmi-iz-srbije>; Indikator, *Otvoren hotel Rajska dolina na Jahorini*, 10 nëntor 2020, <http://indikator.ba/Vijest.aspx?p=1&id=30482&naslov=Otvoren+hotel+Rajska+dolina+na+Jahorini>.
- 2 Ljiljana Kovačević, 'Ekspert' Borislav Bijelić: *Potrošio 41 milion da "Jahorinu" odvede u stečaj!*, Žurnal, 19 April 2015, <https://zurnal.info/novost/18935/ekspert-borislav-bijelic-potrosio-41-milion-da-jahorinu-odvede-u-stečaj>; Dejan Tovilović, *Jahorina ne privlači kreditore*, Capital, 16 tetor 2020, <https://www.capital.ba/jahorina-ne-privlaci-kreditore>.
- 3 Slobodan Vasković, *Olimpijski centar Jahorina je uništen i ide u stečaj (I dio)*, 23 February 2015, <https://slobodanvaskovic.blogspot.com/2015/02/olimpijski-centar-jahorina-je-uništen-i.html>; Slobodan Vasković, *Dosje: Vlasti RS čuvaju odgovorne za uništenje Jahorine*, 24 shkurt 2015, <https://slobodanvaskovic.blogspot.com/2015/02/dosje-vlasti-rs-cuvaju-odgovorne-za.html>; Slobodan Vasković, *Pljačkanje Jahorine: Ljevnaić je stručnjak i za karling otklizavanje para; I OC 'Jahorina' gradi nezakonito – bez građevinske*, 27 gusht 2020, <https://slobodanvaskovic.blogspot.com/2021/03/zlocinacka-dolina-nesic-beskrupulozni.html>; Slobodan Vasković, *Zločinačka dolina: Nešić, Beskrupulozni Gangster, prodao Beskrupuloznim Gangsterima iz OC "Jahorina" za milion i po KM zemlju koju je iskopao da bi napravio temelje apartmanskog naselja u Obučina barama (Trnovo); Dodik bio upućen u najbizarniju pljačku u 2020. godini; Pred Šehovcem brojna objašnjenja o pružanju zaštite narko bosovima dok su dogovarali zločine na Jahorini*, 26 mars 2021, <https://slobodanvaskovic.blogspot.com/2021/03/zlocinacka-dolina-nesic-beskrupulozni.html>.
- 4 *Batagon odustaje od Jahorine: Ništa od 25 miliona vera ulaganja, zbog odluke vlasti u Palama*, Telegraf, 6 mars 2020, <https://biznis.telegraf.rs/info-biz/3162172-batagon-odustaje-od-jahorine-nista-od-25-miliona-vera-ulanjanja-zbog-odluke-vlasti-u-palama>; *OTKRIVAMO Na platnom spisku Velje Nevolje bili su i političar i biznismen, prljavim novcem gradili hotele i mini-centrale*, Blic, 15 mars 2021, <https://www.blic.rs/vesti/hronika/otkrivamo-na-platnom-spisku-velje-nevolje-bili-su-i-politicar-i-biznismen-prljavim/2gpbwvjv>.
- 5 *TURISTIČKI RAT DVIJU STRUJE OKO JAHORINE: Sve će završiti na Ustavnom sudu RS-a*, Slobodna Bosna, 10 nëntor 2020, https://www.slobodna-bosna.ba/vijest/176239/turisticki_rat_dvije_struje_oko_jahorine_sve_će_završiti_na_ustavnom_sudu_rs_a.html.
- 6 *PALE: Uhapšeni Lazar Čavarkapa i Vladimir Čodo*, BN TV, 24 mars 2013, <https://www.rtvbn.com/6491/paleubijena-maloljetna-djevojka-dva-lica-privredena>.
- 7 *B S, Na Palama uhapšen osumnjičeni za ubistvo u Crnoj Gori*, Faktor, 18 korrik 2020, <https://faktor.ba/vijest/na-palama-uhapsen-osumnjiceni-za-ubistvo-u-crnoj-gori/91043>.
- 8 *ŠKALJARAC SA 9 ŽIVOTA! Runjo preživeo hapšenja, sudjenja, pucnjave, GLEDAO KAKO UBIJAJU Vladu Popa*, Kurir, 16 gusht 2020, <https://www.kurir.rs/crna-hronika/3515689/skaljarac-sa-9-zivota-runjo-preziveo-hapsenja-sudjenja-pucnjave-gledao-kako-ubijaju-vladu-popa>.
- 9 *KO JE SNAJPER KOGA SU UHAPSILI NA JAHORINI: Ima 'debeo' dosije i za sedam godina TRI PUTA bio na meti!*, Mondo, 3 mars 2021, <https://mondo.rs/Info/Crna-hronika/a1442662/slobodan-milutinovic-snajper-novi-sad-biografija-fudbal.html>.
- 10 Okončani pretresi u okviru operativne akcije „Nasljednik“, SIPA, 16 maj 2018, <http://www.sipa.gov.ba/bs/aktuelnosti/okončani-pretresi-u-okviru-operativne-akcije-nasljednik/14241>.
- 11 Podignuta optužnica zbog krače oružja i vojne opreme, Tužilaštvo BiH, 23 maj 2018, http://www.tuzilastvobih.gov.ba/komponente/print_vijesti.php?id=3837&jezik=b.
- 12 Dugogodišnja istraga SIPA-e rezultirala podizanjem i potvrđivanjem optužnice protiv 32 osobe, SIPA, 16 shtator 2013, <http://www.sipa.gov.ba/bs/aktuelnosti/dugogodišnja-istraga-sipa-e-rezultirala-podizanjem-i-potvrđivanjem-optužnice-protiv-32-osobe/10416>.
- 13 Jeremy McDermott et al., *The cocaine pipeline to Europe, Global Initiative against Transnational Organized Crime and InSight Crime (Tubacioni i kokainės drejt Evropės, Nisma Globale kundër Krimt të Organizuar Ndërkombëtar dhe InSight Crime)*, shkurt 2021, <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2021/02/The-cocaine-pipeline-to-Europe-GI-TOCInsightCrime.pdf>.
- 14 Ibid; Walter Kemp, *Transnational tentacles: Global hotspots of Western Balkan organized crime*, Global Initiative against Transnational Organized Crime (Zonat e nxehta globale të krimt të organizuar të Ballkanit Perëndimor, Iniciativa Globale Kundër Krimt të Organizuar Ndërkombëtar), korrik 2020, https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2020/07/Transnational-Tentacles-Global-Hotspots-of-Balkan-Organized-Crime-ENGLISH_MRES.pdf.
- 15 HRT, *Rekordna zapljena droge u mjestu Bačina kod Ploča*, 27 qershor 2020, <https://vijesti.hrt.hr/hrvatska/rekordna-zapljenadroge-u-mjestu-bacina-kod-ploca-711434>.
- 16 HRT, *Dubrovačka policija razbila lanac krijumčara kokaina*, 28 janar 2021, <https://vijesti.hrt.hr/hrvatska/dubrovacka-policija-razbila-lanac-krijumcara-kokaina-348125>.
- 17 HRT, *Jedna od najvećih zapljena kokaina u posljednjih 20 godina*, 8 mars 2021, <https://vijesti.hrt.hr/hrvatska/dubrovnik-jedna-od-najvecih-zapljenadroge-u-posljednjih-20-godina-1011640>.
- 18 Dubrovacki dnevnik, *TAMO SLUČAJNO ZAVRŠIO? U obiteljskoj tvrtki osnivačice Mosta pronašli 100 kilograma kokaina*, 7 mars 2021, <https://dubrovackidnevnik.net/hr/vijesti/zupanja/u-obiljskoj-tvrtki-osnivačice-stranke-mosta-pronasli-100-kilograma-kokaina>.
- 19 B R, *Dubrovačka policija objavila detalje zapljene kokaina vrijednog 500 milijuna kuna: Još se ne zna čija je droga*, Tportal, 14 prill 2021, <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/dubrovacka-policija-jos-ne-zna-čija-je-zapljenjen-kokain-vrijedan-500-milijuna-kuna-a-zbog-ovog-i-slicnih-slucajeva-nabavljaju-uredaj-vrijedan-12-milijuna-kuna-20210414>.
- 20 Marin Dešković, *Hrvatska policija u potpunoj tajnosti u Rijeci oduzela 478 kg kokaina okrutnoj 'Ndrangheti, Jutarnji*, 7 shkurt 2021, <https://www.jutarnji.hr/vijesti/crna-kronika/hrvatska-policija-u-potpunoj-tajnosti-u-rijeci-oduzela-478-kg-kokaina-okrutnoj-ndrangheti-15048664>.
- 21 Ibid.
- 22 Ibid.
- 23 *24sata, Zaplijenili 100 kg kokaina: Iza svega stoji, hrvatski Escobar*, 8 mars 2018, <https://www.24sata.hr/news/u-rijeci-nasli-100-kg-kokaina-na-ulici-vrijedi-50-milijuna-kn-563744>.
- 24 Ibid.

- 25 Government of Montenegro, Largest seizure in Montenegro ever: 250 kg of cocaine worth more than 12.5 million (Qeveria e Malit të Zi: Sekuestrimi më i madh ndonjëherë në Malin e Zi: 250 kg kokainë me vlerë më shumë se 12,5 milionë) 5 qershor 2014, <https://www.gov.me/en/News/139329/Largest-drug-seizure-in-Montenegro-ever-250-kg-of-cocaine-worth-more-than-12-5-million.html>.
- 26 Government of Montenegro, Officers of the Customs Administration seized significant amounts of narcotics on several occasions during March (Qeveria e Malit të Zi, Oficerët e Administratës Doganore sekuestruan sasi të konsiderueshme lëndësh narkotike në disa raste gjatë marsit), 26 mars 2019, <https://www.gov.me/en/search/197612/Press-release-Officers-of-the-Customs-Administration-seized-significant-amounts-of-narcotics-on-several-occasions-during-March.html>; Montenegrin port customs seize cocaine, (Dogana e portit malazez sekuestron kokainë), N1, 15 qershor 2018, <https://rs.n1info.com/english/news/a396500-montenegrin-customs-seize-cocaine>; Customs officers have discovered 33 kg of cocaine in the Port of Bar, Government of Montenegro (Oficerët e doganës kanë zbuluar 33 kg kokainë në Portin e Tivarit, Qeveria e Malit të Zi), 2 dhjetor 2015, <https://www.gov.me/en/search/154993/Customs-officers-have-discovered-33-kg-of-cocaine-in-the-Port-of-Bar.html>.
- 27 Montenegrin authorities seize drugs on navy training ship (Autoritetet malazeze sekuestrojnë drogë në anijen stërvitore të marinës), Reuters, 19 prill 2019, <https://www.reuters.com/article/us-montenegro-drugs-idUSKCN1RVOXQ>.
- 28 Jeremy McDermott et al., *The cocaine pipeline to Europe*, Global Initiative against Transnational Organized Crime and InSight Crime (Tubacioni i kokainës drejt Evropës, Nisma Globale kundër Krimin të Organizuar Ndërkombëtar dhe InSight Crime), shkurt 2021, <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2021/02/The-cocaine-pipeline-to-Europe-GI-TOCInsightCrime.pdf>.
- 29 Mark Shaw, 'We Pay, You Pay': Protection Economies, Financial Flows, and Violence, in (Ne paguajmë, ju paguani: Ekonomitë e Mbrojtjes, Flukset Financiare dhe Dhuna) Hilary Matfess dhe Michael Miklaucic (eds), *Beyond Convergence, World Without Order*. Uashington D.C.: Center for Complex Operations, Institute for National Strategic Studies (Qendra për Operacione Komplekse, Instituti për Studime Strategjike Kombëtare), tetor 2016, 235-250, <https://cco.ndu.edu/Portals/96/Documents/books/Beyond%20Convergence/BEYOND%20CONVERGENCE%20World%20Without%20Order%20.pdf?ver=2016-10-25-125406-170>.
- 30 Bojan Stojkovski, North Macedonia Threatens to Block Telegram Over Pornographic Picture Sharers (Maqedonia e Veriut kërcënon të bllokohet aplikacionin Telegram për ndarjen e fotografive pornografike), BalkanInsight, 29 janar 2021, <https://balkaninsight.com/2021/01/29/north-macedonia-threatens-to-block-telegram-over-pornographic-picture-sharers/>.
- 31 Slučaj 'Telegram': Za deljenje pornografskog materijala i do 10 godina zatvora, N1, 10 mars 2021 <https://rs.n1info.com/vesti/slucaj-telegram-za-deljenje-pornografskog-materijala-i-do-10-godina-zatvora/>.
- 32 Simon Kemp, Digital 2020: Maqedonia e Veriut, DataReportal, 18 shkurt 2020, <https://datareportal.com/reports/digital-2020-north-macedonia>.
- 33 Daniela Trajkovska Zdravkovska, *Родители, не будете оф додека децата ви се он!*, Nova Makedonija, 15 gusht 2018, [shorturl.af/bH5](https://www.novamk.com.mk/shorturl/af/bH5).
- 34 Спасовски, Манчевски и Адеми дел од настанот 'Патувачка училица': Само со хоризонтален пристап ќе се зајакнат капацитетите и свесноста за сајбер безбедност од најмала возраст, Ministria e Punëve Ndërkombëtare e Maqedonisë së Veriut, 16 tetor 2019, https://mvr.gov.mk/vest/10216?fbclid=IwAR3OghzMIJB9-s90iHIS2bvWqqUIRTf1m-wNV7jffD_Ni7m6WxPvYh3-z8Y.
- 35 Simon Kemp, Digital 2020: Maqedonia e Veriut, DataReportal, 18 shkurt 2020, <https://datareportal.com/reports/digital-2020-north-macedonia>.
- 36 Amanda Lenhart et al., Teens, Technology and Friendships (Adoleshentët, teknologjia dhe miqësitë), Pew Research Center, 6 gusht 2015, 2, <http://www.pewinternet.org/2015/08/06/teens-technology-and-friendships>.
- 37 Metodi Hadji-Janev, Mitko Bogdanoski and Dimitar Bogatinov, Towards safe and secure youth online: Embracing the concept of media and information literacy (Drejt një rinie të sigurt online: Duke përfqafuar konceptin e edukimit mediatik dhe të informacionit), Konrad Adenauer Stiftung dhe C3I, janar 2021, <https://www.kas.de/documents/281657/281706/Belegexemplar+2020+Publ+Toward+safe+and+secure+youth+online+ENG.pdf/b4e1f2b6-f8a9-18a4-6be7-bcc1e36785fd?version=1.0&t=1611828138369>.
- 38 Shikoni për shembull: Nellie Bowles dhe Michael Keller, Sextortion: Trauma of online abuse through gaming can be overwhelming for its victims (Shantazhi seksual: Trauma e abuzimit online përmes lojërave mund të jetë shkatërruese për viktimat e saj), *The Irish Times*, 22 dhjetor 2019, <https://www.irishtimes.com/life-and-style/health-family/parenting/sex-tortion-trauma-of-online-abuse-through-gaming-can-be-overwhelming-for-its-victims-1.4110859>.
- 39 Intervistë me ekspertin e kimit kibernetik Milan Stefanoski, shkurt 2021.
- 40 Kjo mund të përfshijë: prodhimin, shpërndarjen dhe posedimin e materialeve të abuzimit seksual të fëmijëve; kontaktimin online të fëmijëve për qëllime seksuale; zhvatjen seksuale të fëmijëve; pornografinë e hakmarrjes; shfrytëzimin seksual për qëllime përfitim të fëmijëve; shfrytëzimin e fëmijëve përmes prostitucionit online; dhe transmetimin live të abuzimit seksual. Shikoni UNICEF, What Works to Prevent Online and Offline Child Sexual Exploitation and Abuse? Review of national education strategies in East Asia and the Pacific (UNICEF, Çfarë funksionon për të parandaluar shfrytëzimin dhe abuzimin seksual të fëmijëve online dhe jashtë linje? Rishikimi i strategjive kombëtare të arsimit në Azinë Lindore dhe Paqësor), 2020, vii, <https://www.unicef.org/eap/media/4706/file/What%20works.pdf>.
- 41 Simone van der Hof et al., The child's right to protection against economic exploitation in the digital world (E drejta e fëmijës për mbrojtje nga shfrytëzimi ekonomik në botën dixhitale), *The International Journal of Children's Rights*, 28, 4, 833-859.
- 42 Gary DeAsi, 10 Powerful Behavioral Segmentation Methods to Understand Your Customers, Pointillist (10 Metoda të fuqishme të segmentimit të sjelljes për të kuptuar klientët tuaj), 22 dhjetor 2020, <https://www.pointillist.com/blog/behavioral-segmentation>.
- 43 UNICEF, Child rights and online gaming: opportunities and challenges for children and the industry, Discussion Paper (Të drejtat e fëmijëve dhe lojërat online: mundësitë dhe sfidat për fëmijët dhe industrinë, Dokumenti i diskutimit), gusht 2019, https://www.unicef-irc.org/files/upload/documents/UNICEF_CRBDigitalWorldSeriesOnline_Gaming.pdf; and UNICEF, Privacy, protection of personal information and reputation, Discussion Paper, March 2017, https://sites.unicef.org/csr/css/UNICEF_CRB_Digital_World_Series_PRIVACY.pdf.

- 44 UNICEF, Child rights and online gaming: opportunities & challenges for children and the industry, Discussion Paper (Të drejtat e fëmijëve dhe lojërat online: mundësi dhe sfida për fëmijët dhe industrinë, Dokument diskutimi), gusht 2019, https://www.unicef-irc.org/files/upload/documents/UNICEF_CRBDigitalWorldSeriesOnline_Gaming.pdf.
- 45 Council of Europe, Guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment (Këshilli i Evropës, Udhëzime për të respektuar, mbrojtur dhe përbushur të drejtat e fëmijës në mjedisin dixhital), shtator 2018, <https://rm.coe.int/guidelines-to-respect-protect-and-fulfil-the-rights-of-the-child-in-th/16808d881a>.
- 46 European Commission, Reform of EU Data Protection Rules (Komisioni Evropian, Reforma e Rregullave të BE-së për Mbrojtjen e të Dhënave), 2018, https://ec.europa.eu/info/law/law-topic/data-protection/eu-data-protection-rules_en.
- 47 Ibid.
- 48 Për më shumë informacion, shihni: <http://www.govornaomraza.mk/>.
- 49 Oda Ekonomike e Teknologjive të Informacionit dhe Komunikimit (MASIT) përfaqëson industrinë e TIK-ut në Maqedoninë e Veriut dhe promovon dhe përfaqëson interesat e biznesit të kompanive të TIK-ut me qëllim promovimin dhe zhvillimin e industrisë dhe mjedisit të biznesit të TIK-ut. Për më shumë informacion, shikoni <https://masit.org.mk/en/about-us/>.
- 50 Policia Greke, *Περισσότερα από 300 κιλά καθαρής κοκαΐνης κατάσχασαν αστυνομικοί της Διεύθυνσης Ασφάλειας Θεσσαλονίκης σε συνεργασία με το γραφείο D.E.A. Αθηνών*, Njoftim për shtyp, 30 janar 2021, http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&lang=%27..%27&perform=view&id=100060&Itemid=2582&lang=.
- 51 *Στην ανακρίτρια οι τρεις συλληφθέντες για τα 324 κιλά κοκαΐνης*, Amna News, 30 janar 2021, <https://www.amna.gr/macedonia/article/524667/Stin-anakritria-oi-treis-sullifthenes-gia-ta-324-kila-kokainis>.
- 52 Jeremy McDermott et al., The Cocaine Pipeline to Europe, Global Initiative against Transnational Organized Crime and InSight Crime (Tubacioni i kokainës drejt Evropës, Nisma Globale kundër Krimit të Organizuar Ndërkombëtar dhe InSight Crime), shkurt 2021, <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2021/02/The-cocaine-pipeline-to-Europe-GI-TOCInsightCrime.pdf>.
- 53 *Τα 254 Κιλά Καθαρής Κοκαΐνης Από το Εκουαδόρ που Κατέληξαν στο Κουάκι*, Vice, 20 nëntor 2020, <https://www.vice.com/el/article/qjpk47/ta-254-kila-ka8arhs-kokainhs-apo-to-ekoyador-poy-katelh3an-sto-koykaki>.
- 54 Yiannis Souliotis, Men gunned down in Vari wanted in Montenegro, Kathimerini (Burrat e vranë në Vari në kërkim në Mal të Zi), 21 janar 2020, <https://www.ekathimerini.com/news/248658/men-gunned-down-in-vari-wanted-in-montenegro>.
- 55 Yiannis Souliotis, *Το φονικό στη Βάρη και οι 20 τόνοι κοκαΐνης*, Kathimerini, 26 janar 2020, https://www.kathimerini.gr/investigations/1061899/to-foniko-sti-vari-kai-oi-20-tonoi-koka-nis/?fbclid=IwAR37VIEqQELLIqQ6VYJzPFYqQiOFCBcaY7Lrqlis_Xqs02gaBYVzJQ5wEA&PageSpeed=noscript.
- 56 Hollie Silverman, Record cocaine seizure at Philadelphia terminal weighed nearly 20 tons – or 39,525 pounds (Sekuestrimi rekord i kokainës në terminalin e Filadelfias peshonte gati 20 tonë - ose 39 525 pound), CNN, 27 qershor 2019, <https://edition.cnn.com/2019/06/26/us/philadelphia-cocaine-bust-weight-tally/index.html>.
- 57 Mafia clan head wanted by Serbia nabbed in Turkey's Antalya, (Koka e klanit mafioz i kërkuar në Serbi, rrëmbehet në Antalia të Turqisë) *Daily Sabah*, 12 shtator 2018, <https://www.dailysabah.com/investigations/2018/09/12/mafia-clan-head-wanted-by-serbia-nabbed-in-turkeys-antalya>.
- 58 Kostas Koukoumakas, *Τα Πακέτα Κοκαΐνης με το Κεφάλι του Ταύρου σε Βάρκιζα και Πρέβεζα*, Vice, 29 mars 2018, <https://www.vice.com/el/article/59j3en/ta-paketa-kokainhs-me-to-kefali-toy-tayroy-se-barkiza-kai-prebeza>.
- 59 Zdravko Ljubas, Montenegrin Mafia Figures Killed in Greece (Zdravko Ljubas, personazhe të mafies malazeze vriten në Greqi), OCCRP, 29 korrik 2020, <https://www.occrp.org/en/daily/12875-montenegrin-mafia-figures-killed-in-greece>.
- 60 Policia Greke, *Δηλώσεις σχετικά με εντοπισμό και κατάσχεση 1 τόνου και 181 κιλών κοκαΐνης και τη σύλληψη οχτώ (8) αλλοδαπών μελών εγκληματικής οργάνωσης διεθνικού χαρακτήρα, που δραστηριοποιείτο συστηματικά στη μεταφορά σημαντικών ποσοτήτων κοκαΐνη*, 25 janar 2020, http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=92478&Itemid=2394&lang=.
- 61 Yiannis Souliotis, *Πρώτες προφυλακίσεις για το καρτέλ της κοκαΐνης*, Kathimerini, 30 janar 2020, <https://www.kathimerini.gr/society/1062528/protes-profylakiseis-gia-to-kartel-tis-koka-nis>.
- 62 Dimitris Popotas dhe Aria Kalyva, *Ένας τόνος ναρκωτικά στον Αστακό: Δύο αστυνομικοί έζησαν στο ιστιοπλοϊκό της κόκας*, Proto Thema, 26 janar 2020, <https://www.protothema.gr/greece/article/968597/enas-tonos-narkotika-ston-astako-duo-astynomikoi-ezisan-sto-istioploiko-tis-kokas>.
- 63 *Druga që u bë oriz/ Vjen letërporsia nga Greqia për 137 kg kokainë të nisura nga Ekuadori*, Balkanweb, 9 nëntor 2020, <https://www.balkanweb.com/druga-qe-u-be-oriz-vjen-leterporosia-nga-greqia-per-137-kg-kokaine-te-nisura-nga-ekuatori-spak-zbuluam-se>.
- 64 Kostas Koukoumakas, Why Europe's big cannabis route is so hard to shut (Pse rruga e madhe e kanabisit në Evropë është kaq e vështirë të mbyllet), BBC, 7 dhjetor 2020, <https://www.bbc.com/news/world-europe-55069055>.
- 65 *Vythoulkas Dionysis, Πως δρούσε το κύκλωμα μεταφοράς ναρκωτικών με ταχύπλοα από Αλβανία προς Τουρκία*, Ta Nea, 1 tetor 2019, <https://www.tanea.gr/2019/10/01/greece/pos-drouse-to-kyklima-metaphoras-narkotikon-me-taxyploa-apo-alvania-pros-tourkia>.
- 66 Gjergj Erebara, Albania 'Ignoring' Suspected Drug Baron's Greek Arrest Warrant (Gjergj Erebara, Shqipëria "shpërfill" urdhër-arrestin grek të baronit të dyshuar për drogën), Balkan Insight, 16 maj 2016, <https://balkaninsight.com/2016/05/16/albania-ignoring-suspected-drug-barons-greek-arrest-warrant-05-16-2016>.
- 67 Gjergj Erebara, Albania Confirms Infamous Drug Dealer's Jail Sentence (Gjergj Erebara, Shqipëria konfirmon dënimin me burg të tregtuesit famëkeq të drogës), Balkan Insight, 17 tetor 2019, <https://balkaninsight.com/2019/10/17/escobar-of-the-balkans-sentenced-by-10-years>.
- 68 Jeff Maysh, The uncatchable (Të pakapshmit), BBC, 25 shtator 2014, https://www.bbc.co.uk/news/special/2014/newsspec_8700/index.html.
- 69 Maïthé Chini, Belgian and English police arrest Albanian human trafficking gang (Policia belge dhe angleze arrestojnë bandën shqiptare të trafikimit të qenieve njerëzore), The Brussels Times, 27 shtator 2019, <https://www.brusselstimes.com/news/belgium-all-news/70322/belgian-and-english-police-arrest-albanian-human-trafficking-gang>.
- 70 Kostas Koukoumakas, *Ο Κρατούμενος στα Γρεβενά και η Διακίνηση Θυμάτων Μαύρης Εργασίας στην Ευρώπη*, Vice, 21 tetor 2020, <https://www.vice.com/el/article/qjpd9w/o-kratoymenos-sta-grebena-kai-h-diakinshsh-8ymatwn-mayrns-ergasias-sthn-eyrwh>.
- 71 Policia e Shtetit e Shqipërisë, *Tiranë – Finalizohet operacioni policor 'Kompleks'*, 1 prill 2021, <https://www.asp.gov.al/tirane-finalizohet-operacioni-policor-kompleks>.
- 72 A2-CNN, Pa koment: 'Bilanci' i armëve të sekuestruara në bazën 'ushtarake' të Sokol Xhurës, 10 prill 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=31d1JdYHK6k&t=4s>.
- 73 *Strategjia për Kontrollin e Armëve të vogla, të lehta municioneve dhe Eksplozivëve 2019–2024, Dhe Plani i Veprimit 2019–2021*, SEESAC, janar 2019, https://www.seesac.org/f/docs/Albania-1/ENG_Albanian_Strategy_on_Firearms_Control-24-06-2019.pdf.
- 74 Ibid.

- 75 Fabian Zhilla and Besfort Lamallari, Organized Crime Threat Assessment in Albania, Open Society Foundation for Albania (Vlerësimi i Kërcënimit të Krimin të Organizuar në Shqipëri, Fondacioni i Shoqërisë së Hapur për Shqipërinë), 2015, https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2018/02/Threat_Assessment_of_Albanian_Organised.pdf.
- 76 Intervistë me një gazetar investigativ, Tiranë, 9 prill 2021.
- 77 Intervistë me një gazetar investigativ, Tiranë, 9 prill 2021.
- 78 *Vrasja e Bardhok Pllanajt në Shkodër/Momenti kur vrasësit ndjekin „kumbarin“ e drogës pak para ekzekutimit! Makina e autorëve e vjedhur para 1 viti në Tiranë, i ndërruan targat*, Gazeta Shqiptare, 6 prill 2021, <https://shqiptarja.com/lajm/vrasja-e-bardhok-pllanajt-ne-shkoder-makina-e-autoreve-e-vjedhur-para-1-viti-ne-torane-ia-nderruan-targat-50-m-larg-shtepise-se-viktimes>.
- 79 Në korrik 2018, në Samitin e Londrës mes BE-së dhe Ballkanit Perëndimor, përfaqësuesit e WB6 ranë dakord për miratimin dhe implementimin e një "Udhërrëfyese për një zgjidhje të qëndrueshme të posedimit të paligjshëm, keqpërdorimit dhe trafikimit të Armëve të Vogla dhe të Lehta (SALW)". Udhërrëfyese e vendos vitin 2024 si një etapë deri në të cilën ata duhet të "redukojnë ndjeshëm fluksin e paligjshëm të armëve të zjarrit, municioneve dhe eksplozivëve (FAE) drejt, brenda dhe përtej Ballkanit Perëndimor". Shikoni <https://berlinprocess.info/wp-content/uploads/2018/07/Roadmap.pdf>.
- 80 *Strategjia për Kontrollin e Armëve të vogla, të lehta, Municioneve dhe Eksplozivëve 2019–2024, Dhe Plani I Veprimit 2019–2021*, January 2019, https://www.seesac.org/f/docs/Albania-1/ENG_Albanian_Strategy_on_Firearms_Control-24-06-2019.pdf.
- 81 *Besar Bajraktaraj, Një tjetër amnisti për dorëzimin e armëve të 1997-ës, policia sugjeron të bëhet pas zgjedhjeve dhe pandemisë*, Ora News, 11 nëntor 2020, <https://www.oranews.tv/nje-tjeter-amnisti-per-dorezimin-e-armeve-te-1997-es-policia-sugjeron-te-behet-pas-zgjedhjeve-dhe-pandemise/>.
- 82 Për më shumë informacion mbi "Fondin e qëndrueshmërisë" të GI-TOC, shikoni <https://resiliencefund.globalinitiative.net>.

“Buletinet e Rreziqeve” janë publikime periodike nga observatorët tanë rajonalë, në bashkëpunim me rrjete të shoqërisë civile për të paraqitur të dhëna të reja dhe për të vendosur në kontekst tendencat e rrjeteve të krimit të organizuar, tregtisë së paligjshme dhe reagimit të shtetit ndaj tyre. Nëse dëshironi të abonoheni për të marrë numrat e ardhshëm të “Buletinit të rreziqeve”, ju lutemi regjistrohuni [këtu](mailto:Kristina.Amerhauser@globalinitiative.net) ose dërgoni email në adresën Kristina.Amerhauser@globalinitiative.net.

MBI INICIATIVËN GLOBALE

Iniciativa Globale Kundër Krimit të Organizuar Ndërkombëtar është një rrjet mbarëbotëror, i përbërë nga më shumë se 500 ekspertë të shpërndarë nëpër të gjithë globin. Iniciativa Globale ka krijuar një platformë për nxitjen e një debati më të gjerë dhe promovimin e përfaqësive inovative, për të krijuar një bazë të fortë për hartimin e një strategjie në nivel global kundër krimit të organizuar.

www.globalinitiative.net

Ky publikim u realizua me mbështetjen financiare të Fondit të Mbretërisë së Bashkuar për Konflikt, Stabilitet dhe Siguri. Përgjegjësia mbi përmbajtjen e këtij publikimi bie vetëm mbi GI-TOC, dhe përmbajtja nuk pasqyron domosdoshmërisht pikëpamjet e Mbretërisë së Bashkuar.

**GLOBAL
INITIATIVE**
AGAINST TRANSNATIONAL
ORGANIZED CRIME